

Auteursrechten

Praktische tips voor opdracht- gevers van ontwerpers

Introductie 5

1 Wat is auteursrecht? 11

Wat is auteursrecht? 14

Waarop is auteursrecht van toepassing? 15

Ontstaan en duur van het auteursrecht 17

Exploitatie- en persoonlijkheidsrechten 18

2 Van wie zijn de auteursrechten 19

Wie is de auteursrechtthebbende? 22

Werk door meerdere makers gemaakt 23

Werk in dienstverband gemaakt 24

Werk in opdracht gemaakt 25

Werk door toeleveranciers gemaakt 27

3 Gebruik van de ontwerpen 29

Afspraken over gebruik 32

Licenties 33

Licenties en werk van derden 38

Vergoedingen en royalty's 40

4 Specifieke licenties 45

Licenties op huisstijlen en logo's 48

Licenties op tijdschriften en periodieken 53

Licenties op websites en multimediaontwerpen 58

5 Overdracht van auteursrechten 61

- Schriftelijke overdracht 64
- Verschillen tussen licentie en overdracht 65
- Kiezen tussen licentie of overdracht 67
- Vergoedingen voor onbeperkte licentie of auteursrechtoverdracht 69
- Betaald is betaald, toch? 71
- Samenvattend 73

6 Persoonlijksrechten 75

- Persoonlijke band van de maker met het werk 78
- Behoud en afstand van persoonlijkheidsrechten 79
- Naamsvermelding 80
- Wijzigingen in het werk 82
- Restyling 84

7 Afspraken over auteursrechten 87

- Offerte/opdrachtbevestiging en overeenkomsten 90
- Algemene voorwaarden 91
- Competities 92

8 Bijzondere situaties 97

- Inbreuk op auteursrechten 100
- Uitzonderingen op het auteursrecht en collectieve rechten 102
- Garantie, vrijwaring en onderzoek naar bestaande rechten 103
- Conflicten en procedures 107
- Beëindiging van de relatie met de ontwerper/het ontwerp bureau 110

Tenslotte 112

Bijlagen 116

- Relevante bepalingen uit de Auteurswet 1912 117
- Relevante bepalingen uit de Algemene Voorwaarden BNO (2005) 125
- Bronnen 129

Introductie

De BNO, de Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers, vertegenwoordigt **individuele ontwerpers en ontwerpbureaus** in Nederland. Onze leden zijn werkzaam in communicatie-ontwerp, productontwerp en ruimtelijk ontwerp, en alle specialisaties die daarbinnen te onderscheiden zijn. Het zijn **professionele dienstverleners** die het vak verstaan om een idee, bedrijf, merk, product of dienst inhoud en vorm te geven.

Of u nu met een BNO-ontwerper werkt of niet, **u kunt ervan uitgaan dat u bij alle ontwerp opdrachten te maken heeft met auteursrechten.** Dat is goed, ook voor u als opdrachtgever. Het betekent immers **dat de voor u gemaakte ontwerpen oorspronkelijk zijn.** Maar rond die auteursrechten ontstaan soms misverstanden. Zo denken sommige opdrachtgevers dat het ontwerp waar ze voor betaald hebben vrij gebruikt en toegepast mag worden, terwijl de ontwerper zich beroept op de beperkte licentie die is verstrekt

of op zijn persoonlijkheidsrechten.
Het is dus **in het belang van zowel opdrachtgever als ontwerper of ontwerpbureau dat de afspraken die zij met elkaar maken omtrent de auteursrechten zo duidelijk mogelijk zijn.**

Praktische handvaten

De BNO ziet het als een belangrijke taak om de relatie tussen haar leden en hun opdrachtgevers te optimaliseren. Dit boekje is bedoeld om te helpen bij het maken van afspraken over auteursrechten en het gebruik van ontwerpen die al dan niet in opdracht zijn gemaakt.

Daarbij wordt enerzijds rekening gehouden met het belang van de ontwerper aangaande de bescherming en de exploitatie van zijn auteursrechten, anderzijds wordt nadrukkelijk ook rekening gehouden met het belang van de opdrachtgever om het (bestelde) ontwerp op een normale manier te kunnen gebruiken.

Wij pretenderen niet dat dit boekje alle auteursrechtelijke problemen kan voorkomen. We hebben ons als doel gesteld om opdrachtgevers in ontwerp opdrachten meer bekend te maken met auteursrechten en wat daarbij komt kijken. Daarom worden aan de hand van theorie en praktische voorbeelden een aantal handvaten aangeboden om tot duidelijke afspraken met de ontwerper of het ontwerpbureau te komen waar het gaat om auteursrechten.

Vragen en antwoorden

In de hoofdstukken 1 en 2 wordt uitgelegd wat auteursrechten zijn en wie aanspraak op deze rechten kan maken. In de hoofdstukken 3 en 4 wordt nader ingegaan op gebruiksrechten, licenties en vergoedingen, waarna in hoofdstuk 5 het verschil tussen overdracht van auteursrechten en licenties besproken wordt.

De persoonlijkheidsrechten komen kort aan bod in hoofdstuk 6, en hoofdstuk 7 en 8 gaan over het vastleggen van afspraken en (het oplossen van) een aantal specifieke probleemsituaties. Tot slot vindt u een aantal bijlagen met de belangrijkste bepalingen uit de Auteurswet en de Algemene Voorwaarden van de BNO.

Ieder hoofdstuk begint met een paar vragen die aangeven welke informatie in het desbetreffende hoofdstuk aan bod komt.

Wat is auteursrecht?

1

Waarop is het van toepassing?

Hoe ontstaat het?

Hoe lang duurt het?

Wat kun je ermee?

“Een ontwerper heeft in mijn opdracht een bepaald ontwerp gemaakt. Heb ik nu te maken met het auteursrecht?”

Ja, het auteursrecht is van toepassing op werken van letterkunde, wetenschap of kunst. De resultaten van creatieve prestaties van ontwerpers vallen daar ook onder. Het zijn werken in de zin van de Auteurswet en worden dus door het auteursrecht beschermd.

1a / Wat is auteursrecht?

a

Het auteursrecht beschermt de creatieve prestaties van makers tegen plagiaat en ander misbruik. Als grondslag van dit recht geldt dat makers aanspraak moeten kunnen maken op de opbrengsten van die prestaties. Een maker is de schilder van een schilderij, de schrijver van een boek, de componist van een muziekstuk en ook de ontwerper van een communicatie-, product- of ruimtelijk ontwerp.

Creatieve prestaties worden niet alleen door het auteursrecht beschermd. Naast het auteursrecht is er het modellenrecht (voor de bescherming van het uiterlijk van gebruiksvoorwerpen), het merkenrecht (voor onderscheidingstekens), het octrooirecht (voor uitvindingen) en het handelsnaamrecht (voor bedrijfsnamen). Dit alles bij elkaar wordt het intellectueel eigendomsrecht genoemd, bedoeld om geestelijke prestaties te beschermen. Soms kunnen verschillende vormen van bescherming tegelijkertijd ingeroepen worden. Zo kunnen op een stoel auteurs-, merk-, model- en octrooirechten rusten. Voor de bescherming van ontwerpen is in de eerste plaats het auteursrecht van belang en daar zal in dit boekje dan ook vooral aandacht aan worden besteed.

1b / Waarop is auteursrecht van toepassing?

b

Volgens de Auteurswet komen werken van letterkunde, wetenschap of kunst voor auteursrechtelijke bescherming in aanmerking. Bijna alle werken kunnen hieronder vallen. Denk aan boeken, schilderijen, muziek, beeldhouwwerken, films, computerprogrammatuur, foto's, gebruiksvoorwerpen, en ga zo maar door. Hier is wel een aantal voorwaarden aan gesteld.

Zo moet een werk zintuiglijk waarneembaar zijn. Een idee of een stijl wordt dus niet door het auteursrecht beschermd, maar wel de concrete uitwerking van zo'n idee of stijl, overigens in alle fases van het maakproces. Een concept kan onder het auteursrecht beschermd zijn als het bestaat uit een aantal elementen die in hun combinatie uniek en oorspronkelijk zijn.

Het is verder niet van belang of het om kunst gaat. Een werk moet wel een zekere mate van originaliteit hebben, een eigen, oorspronkelijk karakter om bescherming onder het auteursrecht te genieten, maar de 'creatieve lat' ligt wat dat betreft laag.

Uitgaande van voornoemde criteria, zullen de meeste ontwerpen, of het nu communicatie-, product- of ruimtelijke ontwerpen zijn, onder de bescherming van de Auteurswet vallen, van schetsontwerp tot definitief ontwerp. Het auteursrecht kent geen beperkingen wat het toepassingsgebied betreft; het kan ingeroepen worden voor alle media waarin het ontwerp wordt toegepast: drukwerk, driedimensionaal en digitaal (internet!).

b

Voorbeelden van werken van ontwerpers zijn: huisstijlen, lettertypen en lay-outs, illustraties, foto's, maquettes, product-, mode- en interieurontwerpen, stads- en straatmeubilair, (teken)films en computergames (in ieder geval de grafische vormgeving en de programmatuur), etc. Voorbeelden van beschermde concepten zijn: bordspellen, verpakkingsconcepten, promotionele acties, bewegwijzeringen en lay-outs.

Kennis of knowhow worden evenmin als een idee of stijl door het auteursrecht beschermd. Daarom verlangt een ontwerper soms dat u een geheimhoudingsverklaring tekent als dit soort informatie, samenhangend met een ontwerp, wordt uitgewisseld.

Het auteursrecht staat los van het eigendomsrecht; zo wordt u eigenaar van een schilderij dat u koopt, maar de schilder behoudt het auteursrecht. U mag het schilderij dus ophangen waar u wilt, maar mag er geen kopieën van maken of de afbeelding gebruiken voor prints op T-shirts.

1c / Ontstaan en duur van het auteursrecht

Het is belangrijk om te weten dat het auteursrecht automatisch ontstaat door het maken van het ontwerp. Er hoeft niet eerst aan formele eisen te worden voldaan. Toevoeging van het ©-teken, registratie bij de Belastingdienst of bij digitale registratiediensten, maakt voor het bestaan van auteursrechtbescherming dus niet uit. Wanneer dit gebeurt, is dit om voor derden duidelijk te maken wie de maker is en wanneer het werk gemaakt is. Inhoudelijk zegt zo'n ©-teken of registratie dus niets over of een werk auteursrechtelijk beschermd is of niet.

Het auteursrecht is van kracht tot 70 jaar na de dood van de maker. Als er niets anders is geregeld in een eventueel testament komen de auteursrechten na overlijden automatisch terecht bij de erfgenamen van de ontwerper. Soms worden de rechten van bekendere overleden ontwerpers ondergebracht in een stichting. Wanneer niet een persoon maar een rechtspersoon de rechthebbende is, bijvoorbeeld een ontwerp bureau, dan bedraagt de duur van de auteursrechtelijke bescherming 70 jaar vanaf de eerste publicatie van het werk.

c

1d / Exploitatie- en persoonlijkheidsrechten

d

Het auteursrecht geeft de maker het exclusieve recht te bepalen hoe zijn werk gebruikt wordt. Zonder zijn toestemming mag het werk niet worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt. De maker kan aan die toestemming voorwaarden verbinden, zoals bijvoorbeeld een vergoeding, maar ze kunnen ook op andere zaken betrekking hebben. Dit exclusieve exploitatierecht vertegenwoordigt een waarde in het economisch verkeer en beschermt het materiële belang van de ontwerper bij zijn werk. De exploitatie kan geregeld worden door middel van licenties of door een overdracht van rechten, waarover meer in de hoofdstukken 3, 4 en 5.

Naast de 'gewone' auteursrechten hebben ontwerpers ook persoonlijkheidsrechten op hun werk. Deze rechten, ook wel morele rechten genoemd, beschermen het immateriële belang dat de ontwerper bij zijn werk heeft. Deze persoonlijkheidsrechten komen in hoofdstuk 6 aan bod.

Van wie zijn de auteursrechten? 2

Wie is de rechthebbende?

Hoe zit het als er meerdere
makers zijn, of als een werk in
dienstverband is gemaakt?

Welke rechten hebben
toeleveranciers?

**“Op het ontwerp rusten
dus auteursrechten.
Maar van wie zijn die?”**

**Meestal is de maker de
auteursrechthebbende,
maar er zijn uitzonderingen,
bijvoorbeeld als een werk in
dienstverband of door meerdere
personen is gemaakt. De auteurs-
rechten kunnen zelfs aan iemand
anders zijn overgedragen.**

2a / Wie is de auteursrechthebbende?

Bij het maken van een ontwerp zijn vaak meerdere personen betrokken. Dat zijn niet alleen ontwerpers, maar ook uitvoerders, producenten, toeleveranciers en u als opdrachtgever. Al deze partijen leveren een bijdrage aan het uiteindelijke resultaat. Voor de vraag aan wie het auteursrecht toekomt, bestaan enkele algemene regels. Deze gelden slechts voorzover geen andere afspraken zijn gemaakt. Voor de opdrachtgever is deze vraag van belang, omdat hij het gebruik van een ontwerp moet regelen met degene die over de auteursrechten beschikt.

De hoofdregel is dat degene die de creatieve prestatie (heeft) verricht de auteursrechthebbende is. Daarop bestaan uitzonderingen. Het is mogelijk dat de rechten op iemand anders zijn overgegaan bij overlijden van de maker (zie paragraaf 1c) of dat ze formeel aan een derde zijn overgedragen (hoofdstuk 5). En de wet regelt in een aantal gevallen dat iemand anders dan de maker de auteursrechthebbende is. Deze gevallen worden in de volgende paragrafen besproken.

2b / Werk door meerdere makers gemaakt

Als een werk door meerdere makers gemaakt is en dienovereenkomstig op te splitsen is, dan komt het recht toe aan de afzonderlijke makers. Dit is bijvoorbeeld het geval bij een geïllustreerd boek. De illustrator, de grafisch ontwerper en de schrijver hebben allen een afzonderlijk auteursrecht op hun eigen bijdrage. Als je de illustraties wilt gebruiken voor een andere toepassing, dan moet je daarvoor in beginsel de illustrator benaderen. Wil je het hele boek opnieuw uitgeven, dan heb je natuurlijk wel de toestemming van alle betrokken makers nodig.

Als een werk door meerdere makers tot stand is gebracht en de afzonderlijke bijdragen niet opgesplitst kunnen worden, zoals bijvoorbeeld een modeontwerp door een ontwerpersduo, kan het werk slechts door de gezamenlijke makers worden geëxploiteerd en heeft u als gebruiker met alle makers te maken.

2c / Werk in dienstverband gemaakt

De Auteurswet bepaalt dat de werkgever geldt als de maker van een werk dat door een werknemer in het kader van zijn dienstverband is gemaakt, tenzij werknemer en werkgever uitdrukkelijk iets anders zijn overeengekomen. U mag er als opdrachtgever van uitgaan dat een ontwerpbureau als auteursrechthebbende het recht heeft om het gebruik van de ontwerpen van haar werknemers met u te regelen.

C Als u zelf een ontwerper in dienst heeft, komen de auteursrechten op diens prestaties aan u als werkgever toe.

Let op

Dit geldt niet als u een ontwerper op freelancebasis inhuurt of een stagiair aan een ontwerp laat werken; er is dan immers geen arbeidsovereenkomst. Als u ontwerpen van een freelancer of stagiair wilt gebruiken, zal u daarover met hen afspraken moeten maken.

2d / Werk in opdracht gemaakt

Bij een opdracht komt het auteursrecht vrijwel altijd toe aan de ontwerper. In de Auteurswet zijn twee situaties geregeld waarin het auteursrecht aan de opdrachtgever toe kan komen.

De auteursrecht kan aan de opdrachtgever toekomen als een ontwerp onder diens leiding en toezicht gemaakt is. Deze regel heeft betrekking op de situatie waarin degene die het werk creëert niet zelf de uitvoering ter hand neemt. Bijvoorbeeld in de situatie van een meesterschilder die zich laat bijstaan door leerlingen. In hoeverre deze bepaling van toepassing is op een bepaalde opdrachtsituatie met een ontwerper hangt af van de omstandigheden. Meestal zal u een ontwerper juist hebben ingeschakeld vanwege zijn creatieve vaardigheden en expertise. De ontwerper is niet slechts uitvoerder maar heeft de regie in het ontwerp en het ontwerpproces. De ontwerper geldt in de meeste gevallen dan ook als de maker van het werk, ook al heeft u als opdrachtgever ideeën en input aangeleverd.

Een tweede situatie waarin het auteursrecht bij een opdrachtgever kan liggen is wanneer een bedrijf of instelling een ontwerp naar buiten brengt zonder de naam van de werkelijke maker te vermelden. Volgens de Auteurswet wordt in dat geval de afzender als maker aangemerkt, tenzij deze niet gerechtigd was om het werk zonder de naam van de maker openbaar te maken.

2e / Werk door toeleveranciers gemaakt

De meningen over de reikwijdte van dit artikel in de Auteurswet lopen nogal uiteen. Een beperkte uitleg ligt – gezien de hoofdregel dat de rechten bij de maker liggen – het meest voor de hand, waardoor dit ‘opdrachtgeversauteursrecht’ in ontwerp opdrachten niet snel wordt aangenomen.

Voor de bovenstaande uitzonderingen geldt dat deze alleen van toepassing zijn als er tussen de betrokken partijen geen andere afspraken zijn gemaakt. Meestal is dit laatste wel het geval, bijvoorbeeld omdat de ontwerper heeft aangegeven dat de auteursrechten bij hem (blijven) liggen of heeft aangegeven dat openbaarmaking zonder naamsvermelding of zonder betaling van een vergoeding niet is toegestaan. Dat kan in de offerte/opdrachtbevestiging worden afgesproken, in de licentieovereenkomst of overeenkomst van opdracht, of via de algemene voorwaarden (zie hoofdstuk 7).

Tot slot bepaalt de Benelux modellenwetgeving nog, dat als u als opdrachtgever een in opdracht gemaakt ontwerp op uw naam voor de Benelux als model registreert, u als modelrechthebbende ook de auteursrechten verkrijgt. Meestal zal de ontwerper met u afspreken dat alleen hij gerechtigd is tot het registreren van het ontwerp als model waardoor deze overdracht van auteursrecht alleen mogelijk is met zijn toestemming. Deze regeling staat overigens niet in de Auteurswet maar in het Benelux-Verdrag inzake de Intellectuele Eigendom (BVIE).

Bij veel ontwerp opdrachten wordt gebruik gemaakt van toeleveranciers. Zo kunnen drukkers worden ingeschakeld voor het uitvoeren van een grafisch ontwerp of fabrikanten voor de productie van een industrieel ontwerp. Deze toeleveranciers verrichten doorgaans geen door het auteursrecht beschermde prestatie en u hoeft zich als opdrachtgever dan ook geen zorgen te maken dat zij auteursrechten kunnen claimen.

Dit is anders als er gebruik wordt gemaakt van diensten van bijvoorbeeld een fotograaf, een illustrator of een stylist. Deze toeleveranciers kunnen wel degelijk auteursrechten claimen. Doorgaans zal het ontwerp bureau dat gebruik maakt van dergelijke creatieve toeleveranciers voor of namens u de rechten regelen, maar het is belangrijk dat u zich als opdrachtgever realiseert dat u in sommige gevallen met meerdere makers van doen kunt hebben (zie ook paragraaf 3c).

Gebruik van de ontwerpen

Wat zijn licenties?

Welke soorten licenties zijn er?

Wat zijn redelijke vergoedingen
voor licenties?

**“Ik heb een ontwerp laten
maken en wil het gaan
gebruiken. Het ontwerp
is beschermd. Wat kan ik
en wat moet ik afspreken?”**

**Over het algemeen zal u als
opdrachtgever het recht hebben
om een ontwerp dat u besteld
heeft ook te gebruiken.
Maar op welke wijze en voor
welke toepassingen, daarover
kunt u het best duidelijke
afspraken maken. Meestal
gebeurt dat door middel van
licenties.**

3a / Afspraken over gebruik

Het auteursrecht geeft de ontwerper het recht te bepalen wat er met zijn werk gebeurt. Zo geeft de ontwerper in een opdracht-situatie aan zijn opdrachtgever toestemming om het ontwerp te gebruiken. Vaak is die toestemming voor beide partijen zo vanzelfsprekend dat er niet eens over gesproken wordt. Maar wat houdt dat gebruiksrecht precies in en is het niet veel eenvoudiger om alle auteursrechten overgedragen te krijgen? Dat laatste is in veel gevallen niet nodig. U kunt dan prima volstaan met een licentie.

3b / Licenties

'Licentie' is een ander woord voor gebruiksrecht. Met een licentie krijgt u toestemming van de maker om een ontwerp te gebruiken. Het auteursrecht blijft bij de ontwerper.

Een licentie kan expliciet verleend zijn, bijvoorbeeld doordat de ontwerper duidelijk aangegeven heeft dat een ontwerp van een winkelinterieur alleen voor een bepaald adres gebruikt mag worden en dat voor toepassing in andere filialen nieuwe afspraken gemaakt moeten worden. Ook bij boekuitgaven zal meestal expliciet geregeld zijn of de licentie voor Nederland geldt of ook daarbuiten, en voor de eerste oplage of ook voor herdrukken. Bij ontwerp-opdrachten waarbij geen aparte afspraken over het gebruik gemaakt zijn, zal meestal een impliciete of stilzwijgende licentie verleend zijn. U mag er immers als opdrachtgever van uitgaan dat u het ontwerp waarvoor u opdracht hebt gegeven ook mag gebruiken. Maar hoe die impliciete licentie er dan uit ziet en welke vormen van gebruik zijn toegestaan, daar ontstaat wel eens discussie over.

Een licentie kan exclusief of niet-exclusief worden verleend. Bij een exclusieve licentie mag de ontwerper niet soortgelijke licenties aan anderen geven. Vaak is dat in opdrachtsituaties vanzelfsprekend. Als een ontwerper een boekomslog voor een uitgever heeft gemaakt, zal hij niet hetzelfde omslag aan een andere uitgever aanbieden.

Illustratoren werken veelal met niet-exclusieve licenties, zodat licenties aan verschillende klanten verleend kunnen worden. Zo zie je bijvoorbeeld bij de merchandising van een stripfiguur dat aan verschillende partijen een licentie wordt verleend om een afbeelding op een bepaald product te plaatsen. Dan staat het figuurtje dus op het T-shirt van firma A, mag firma B de tekenfilm maken en brengt firma C de boeken uit.

Ook ontwerpers die op eigen initiatief werken, dus buiten een opdrachtsituatie om, gebruiken vaak niet-exclusieve licenties, zodat hun producten bijvoorbeeld door de ene partij in Europa en door een andere partij in de rest van de wereld op de markt kan worden gebracht.

Aan de licentie kunnen verschillende voorwaarden verbonden zijn; als dat niet het geval is, is de licentie onbeperkt. De voorwaarden kunnen betrekking hebben op verschillende onderwerpen. Zo kan de licentie onoverdraagbaar zijn of de opdrachtgever kan onbevoegd zijn tot het verlenen van sublicenties. Ook kan een licentie worden beperkt in tijdsduur of verspreidingsgebied, in oplage, in toepassing voor een bepaald medium, etc. Het merendeel van de door ontwerpers afgegeven licenties is in meerdere of mindere mate beperkt.

Enkele voorbeelden van beperkte licenties:

Een illustrator geeft voor het gebruik van zijn illustratie in een tijdschrift een licentie voor eenmalige binnenlandse publicatie. Wanneer het tijdschrift de illustratie wil herplaatsen, zal daar een aparte vergoeding voor moeten worden betaald.

Een industrieel ontwerper geeft een licentie voor het produceren en verkopen van een door hem ontworpen product. Deze licentie is onbeperkt in tijdsduur, maar is gekoppeld aan een bepaald gebied: Europa. Voor gebruik daarbuiten is toestemming nodig.

Een ruimtelijk ontwerper geeft aan een museum een licentie voor het gebruik van zijn ontwerp voor de inrichting van een tentoonstelling. Deze licentie is eenmalig: het museum mag de inrichting alleen voor deze ene tentoonstelling gebruiken. Voor toekomstige tentoonstellingen mag alleen gebruik worden gemaakt van (elementen van) de inrichting indien de ontwerper daarvoor toestemming heeft gegeven.

Een grafisch ontwerper geeft voor het gebruik van een door hem ontworpen huisstijl een licentie aan de gebruiker van die huisstijl. Alleen deze gebruiker mag de huisstijl voeren en uitsluitend in toepassingen die door de ontwerper tot stand zijn gebracht. Als de gebruiker aanpassingen of toevoegingen op basis van de betreffende huisstijl wenst (al dan niet door de ontwerper zelf uit te voeren) of sublicenties wil verlenen, moeten daarover aanvullende afspraken worden gemaakt.

Een interactieontwerper geeft voor een interactief spel een licentie tot gebruik op een eveneens door hem ontworpen website. De eigenaar van de website wil dit spel ook voor mobiele telefoons ter beschikking stellen. Daarvoor is toestemming van de ontwerper nodig. Hetzelfde geldt als er wijzigingen in het ontwerp van de website aangebracht worden.

Een modeontwerper heeft voor een modelabel een zomercollectie ontworpen. Het is niet vanzelfsprekend dat modellen uit die collectie ook gebruikt mogen worden voor volgende collecties.

Als de betrokken partijen het niet eens zijn over de inhoud van de licentie, kan een beroep worden gedaan op de rechter. Deze zal rekening houden met alle omstandigheden van de situatie. De gangbare praktijk geeft een aardig handvat, maar ook de hoogte van de betaalde vergoeding, afspraken die partijen in het verleden hebben gemaakt, gespreksverslagen over de voortgang van de opdracht, etc. Het is echter moeilijk te voorspellen wat de uitkomst van een gerechtelijke procedure zal zijn. Vandaar het advies hier op voorhand zoveel mogelijk heldere afspraken over te maken.

3c / Licenties en werk van derden

In paragraaf 2e kwam ter sprake dat werk van toeleveranciers auteursrechtelijk beschermd kan zijn. Als dat het geval is doet u er goed aan met de ontwerper af te spreken of deze derden namens u door de ontwerper worden ingeschakeld, of dat de ontwerper hen op eigen naam contracteert.

In het eerste geval bent u de contractpartner van de toeleveranciers en bent u zelf verantwoordelijk voor het regelen van de gebruiksrechten, ook al laat u het contact via de ontwerper lopen. In het tweede geval is de ontwerper verantwoordelijk voor het ingekochte werk en mag u ervan uitgaan dat hij alles regelt. De licentie voor dergelijk ingekocht werk is overigens (ook) vaak beperkt.

U heeft een ontwerper opdracht gegeven om een theateraffiche te ontwerpen. De ontwerper schakelt op eigen naam een fotograaf in, die een foto voor het ontwerp levert. De ontwerper spreekt met de fotograaf af dat u het theateraffiche voor een bepaald doel en in een bepaalde oplage mag gebruiken. Als u het affiche voor een ander doel wilt gebruiken, bijvoorbeeld voor de voorkant van een brochure, dan heeft u daar toestemming van de ontwerper voor nodig, die dat vervolgens afstemt met de fotograaf. U mag er niet van uitgaan dat de ontwerper voor u alle rechten met betrekking tot de foto in eerste instantie al heeft afgekocht.

Zelfde voorbeeld, alleen regelt u zelf de foto. U moet dan de afspraken over het gebruik van de foto zelf met de fotograaf regelen. U zal er dan ook tegenover de ontwerper voor in moeten staan dat deze de foto zonder problemen in het ontwerp van het affiche kan opnemen.

Bij foto's heeft u mogelijk ook nog te maken met portretrechten: het recht dat een afgebeeld persoon kan hebben om zich op grond van een financieel of persoonlijk belang te verzetten tegen gebruik van zijn portret. Spreek ook in geval van portretfoto's duidelijk af wie de eventueel benodigde toestemming van de geportretteerde regelt en voor welk gebruik van het portret. Deze toestemming staat dus los van de toestemming die de fotograaf geeft voor gebruik van de foto zelf.

3d / Vergoedingen en royalty's

Licenties komen voort uit het exploitatierecht van de auteursrechthebbende. Dit recht vertegenwoordigt een economische waarde en voor licenties wordt over het algemeen dan ook een vergoeding betaald, ongeacht of het werk opdracht tot stand is gekomen of niet.

Bij ontwerp opdrachten maakt de gebruiksvergoeding vaak deel uit van het honorarium. De auteursrechtelijke vergoeding voor de verstrekte (beperkte) licentie zit dan als het ware in het honorarium verscholen.

Bijvoorbeeld: een grafisch ontwerper die een affiche voor een evenement ontwerpt, ontvangt hiervoor een honorarium. In dat honorarium zit naast de vergoeding voor het vervaardigen van het ontwerp ook de vergoeding voor het gebruik van het ontwerp. Je kunt de verhouding bijvoorbeeld zien als 2/3 (of 3/4) deel voor de urenvergoeding en 1/3 (of 1/4) deel voor het gebruik. Wanneer volgend jaar een soortgelijk evenement wordt georganiseerd en de opdrachtgever het ontwerp opnieuw wil gebruiken, dan zou daarvoor een licentievergoeding van 1/3 (of 1/4) van het oorspronkelijk ontwerphonorarium kunnen worden afgesproken.

Gebruiksvergoedingen kunnen ook expliciet overeengekomen worden. Dat kan een bedrag ineens zijn (lumpsum), een bedrag per keer/oplage/toepassing/etc., of een percentage van de exploitatieopbrengst. De omvang van het gebruik of het succes van het ontwerp bepalen op die manier (mede) de waarde ervan. Een percentage van de opbrengst wordt ook wel een royaltyvergoeding genoemd. Vooral industrieel ontwerpers en boek-illustratoren maken geregeld gebruik van royaltyovereenkomsten. Een royaltyvergoeding kan zowel bij een licentie als bij een opdracht van rechten worden gebruikt.

Hoe hoog de vergoeding voor het gebruik van een ontwerp is, verschilt van geval tot geval. Er zijn geen standaardbedragen of percentages. Over het algemeen zullen royaltyvergoedingen liggen tussen 2% en 15%. De hoogte van het percentage zegt op zich niet zo veel. Het maakt groot verschil of het percentage berekend wordt over de productiekosten, over de (netto)winst of over de consumentenverkoopprijs, hoe kortingen en transportkosten worden behandeld en uiteraard om wat voor ontwerp het gaat. Om dit soort ingewikkelde afwegingen te voorkomen, kan ook gekozen worden om een vast bedrag per verkocht product af te rekenen.

Van bijvoorbeeld een vaas zou men 2,5% van de te verwachten winkelprijs kunnen nemen. Verwacht men een prijs van 100 euro, dan kan dus 2,50 euro per verkochte vaas worden afgesproken. Dit bedrag kan ieder jaar geïndexeerd worden.

Voor boeken kun je zeggen dat ongeveer 10% van de winkelprijs voor de auteurs beschikbaar is. Stel dat een schrijver en een illustrator een ongeveer gelijkwaardige bijdrage aan een boek hebben geleverd, dan kan een royalty van 5% voor elk reëel zijn.

d De hoogte van de royaltyvergoeding bij industriële producten hangt af van de omstandigheden, de voorwaarden en de onderhandelingsruimte. Zo kan onder meer rekening gehouden worden met de te verwachten minimum en maximum omzet, de productiekosten per product en de te verwachten bruto winstmarges per product. Er kan een aflopend percentage of een oplopend percentage worden afgesproken, wat vaak afhankelijk zal zijn van de hoogte van het aanvangspercentage.

Wanneer een ontwerp in opdracht wordt gemaakt is het gebruikelijk om naast een royaltyvergoeding voor het gebruik van het ontwerp ook de uren en het gebruikte materiaal van de ontwerper te vergoeden. Een andere mogelijkheid is een niet-terugvorderbaar voorschot af te spreken. U betaalt de ontwerper dan een bedrag ineens, of op jaarbasis. Dit bedrag kan niet teruggevorderd worden. Als het product een succes is wordt het voorschot verrekend met de royalty's en als het product niet succesvol is mag de ontwerper het bedrag houden.

Sommige opdrachtgevers menen dat er na verloop van een aantal jaren geen royalty's meer betaald hoeven te worden omdat het gebruik dan 'afbetaald' zou zijn. Maar het product wordt – misschien juist wel dankzij het ontwerp – nog steeds verkocht en u heeft als producent waarschijnlijk uw investeringen in die periode al ruimschoots terugverdiend. Er is dan ook niet echt een reden om de ontwerper niet in het kennelijk duurzame succes van zijn ontwerp te laten meedelen.

Specifieke licenties

Hoe zit het met gebruik van
huisstijl- en logo-ontwerpen?

En van periodieken?

Gelden er andere regels bij web-
site- en multimediaontwerp?

“Ik wil een nieuwe huisstijl en logo, een basisontwerp voor een bedrijfsblad en een nieuwe website laten ontwerpen. Zijn er specifieke zaken waar ik op moet letten bij het maken van afspraken over gebruik?”

Juist bij dit soort ontwerpen blijkt dat de betrokken partijen vaak verschillende ideeën hebben over de verstrekte gebruiksrechten en is het extra belangrijk om de uiteenlopende toepassingen en vergoedingen van te voren goed te regelen.

4a / Licenties op huisstijlen en logo's

Bij de totstandkoming van (basiselementen van) huisstijlen en logo's wordt door grafisch ontwerpers vaak een stilzwijgende licentie verleend, zonder dat daar beperkingen of voorwaarden aan worden gesteld. De grote vraag is dan hoever de licentie reikt. Met name bij beëindiging van de relatie blijkt soms dat hierover geen overeenstemming of duidelijkheid bestaat.

Met name het volgende probleem zorgt – in vele varianten – voor de nodige misverstanden: een ontwerper heeft voor u een huisstijl verzorgd, inclusief een logo. U laat een derde uw website ontwerpen en wil daarop uiteraard uw logo afbeelden. Heeft u daar toestemming voor nodig of valt dat binnen de verleende licentie voor het gebruik van de huisstijl? En heeft u toestemming nodig om briefpapier opnieuw te laten drukken, of een nieuw visitekaartje voor een nieuwe werknemer? En wat te denken van het gebruik van het logo op een vrachtwagen, of op mokken, T-shirts en handdoeken? Met die laatste vormen van gebruik blijken ontwerpers soms moeite te hebben. Daarbij spelen niet alleen financiële argumenten een rol. Veel ontwerpers willen de kwaliteit van hun ontwerp graag bewaken en voorkomen dat het te pas en te onpas en wellicht zelfs zonder hun medeweten in gewijzigde vorm wordt gebruikt.

De ontwerper kijkt soms per geval wat zijn standpunt is. Dat kan voor u als opdrachtgever behoorlijk onoverzichtelijk zijn. En doordat elke ontwerper andere afwegingen maakt, wordt het voor u als opdrachtgever soms onduidelijk wat u met het ontwerp wel of niet kan doen. Dit speelt met name als aan dit soort problemen vooraf geen aandacht is besteed, waardoor er niets op papier staat.

Om enig houvast te geven in dit soort situaties geeft de BNO de volgende algemene richtlijn: 'Indien een ontwerper een basis-huisstijl of een niet aan een bepaald product of project gebonden logo voor een opdrachtgever ontwerpt en hiervoor een reëel bedrag heeft ontvangen, dan stelt de BNO zich op het standpunt dat men ervan uit mag gaan dat een onbeperkte, exclusieve licentie is gegeven. Bij een breuk tussen de opdrachtgever en de ontwerper/het ontwerpbureau hoeven de rechten voor het gebruik van de basishuisstijl niet te worden afgekocht. Deze licentie is echter in beginsel niet overdraagbaar. Ook mogen in een logo of basishuisstijl zonder toestemming van de ontwerper geen wijzigingen worden aangebracht. Eventuele aanwijzingen van de ontwerper m.b.t. het gebruik van het logo of de basishuisstijl dienen (naar redelijkheid) te worden opgevolgd'.

Op grond van voornoemde richtlijn zal een opdrachtgever algemene onderdelen die de basis van de huisstijl vormen, zoals het logo, briefpapier, compliment cards, visitekaartjes e.d. in beginsel zonder beperkingen kunnen gebruiken binnen het kader van de normale, eigen bedrijfsvoering. U mag het logo dus ook op uw door een ander ontworpen website laten afbeelden. Gebruik van het logo op andere wijzen is op basis van deze richtlijn dan beperkt. En ook gebruik voor merchandising valt in beginsel niet onder de toestemming, net zo min als gebruik van de basishuisstijl door een zusteronderneming.

Voor zaken waarvoor een ontwerp gemaakt is en die herhaaldelijk door het ontwerp bureau worden opgemaakt, kan het anders liggen. Denk hierbij aan het basisontwerp voor jaarverslagen, brochures, nieuwsbrieven, magazines (periodieke ontwerpen). Deze ontwerpen behoren over het algemeen niet tot de basis van de huisstijl (zie hiervoor). Voor dergelijke toepassingen kan de ontwerper een beperkte licentie verstrekken voor iedere keer dat hij de opmaak verzorgt. Wilt u deze basisontwerpen voortaan zelf of door iemand anders laten toepassen, dan kan het zijn dat u daarvoor eerst een onbeperkte licentie dient te regelen. Vergelijk ook licenties op periodieken (paragraaf 4b).

Als u wijzigingen in het ontwerp van de (basis)huisstijl wilt kunnen aanbrengen of onderdelen van het ontwerp wil gebruiken om nieuwe toepassingen tot stand te brengen, dan kunt u daar afspraken over maken met de ontwerper. Deze zal dan over het algemeen een huisstijlhandboek maken, zodat het concept van de huisstijl nauwkeurig gehandhaafd kan worden.

Voor het verwerven van het recht om periodieke ontwerpen te kunnen (laten) toepassen, om zelf de gewijzigde of nieuwe toepassingen binnen de huisstijl tot stand te kunnen (laten) brengen, voor het huisstijlhandboek en voor het overdragen van benodigde digitale bestanden kan de ontwerper een vergoeding vragen.

Er zijn geen 'harde regels' met betrekking tot licenties en gebruiksrechten op logo's en huisstijlen. De gebruiksrechten kunnen dan ook per keer of per ontwerper anders uitvallen. Dat is niet altijd gemakkelijk, maar met behulp van bovenstaande richtlijn en voorbeelden is getracht enig houvast te geven.

4b / Licenties op tijdschriften en periodieken

Bij huisstijlopdachten kan nog onduidelijk zijn of u licenties nodig heeft voor gehanteerde lettertypes. Over het algemeen kunt u ervan uitgaan dat als u zelf actief met deze lettertypes werkt, u ook zelf licenties nodig heeft. Als de lettertypes alleen door de ontwerper worden toegepast en vervolgens rechtstreeks aan de drukker worden gestuurd, dan heeft u in principe geen eigen licentie nodig. Sommige lettertypes worden standaard met de computer/software meegeleverd, maar als een ander lettertype wordt gebruikt, vraag dan aan de ontwerper of licenties nodig zijn.

Net als bij licenties op huisstijlen en logo's (vorige paragraaf), ontstaan soms ook problemen bij licenties voor basisontwerpen van tijdschriften en andere periodiek toe te passen ontwerpen. Kern van de zaak is de reikwijdte van de licentie die aan de uitgever/opdrachtgever is verstrekt. Dat een licentie is gegeven, staat meestal niet ter discussie. Wel kan onduidelijk zijn wat die precies inhoudt. In veel gevallen is de licentie stilzwijgend verleend en zijn er geen concrete afspraken gemaakt.

Er kunnen bijvoorbeeld problemen ontstaan als u de relatie met de ontwerper wilt verbreken. Op dat moment kan blijken dat u en de ontwerper een andere invulling aan de licentie geven. U wilt zonder de ontwerper doorgaan met (elementen uit) de basisvormgeving, terwijl de ontwerper stelt dat dit niet zonder zijn toestemming mag.

In zo'n geval zal de inhoud van de licentie uit gemaakte afspraken en feitelijke omstandigheden moeten worden afgeleid. Dat is niet altijd gemakkelijk, maar wellicht dat de volgende voorbeelden enigszins houvast kunnen bieden.

Voorbeeld 1

U heeft een ontwerper benaderd om de basisvormgeving van een tijdschrift te verzorgen. Bij de opdrachtverstrekking is direct duidelijk dat de opmaak door een derde gedaan zal worden en dat de ontwerper met de afzonderlijke nummers geen bemoeienis heeft.

In dit geval is de bedoeling voor beide partijen duidelijk en is een licentie gegeven voor alle tot stand te komen nummers van het tijdschrift. Er zal waarschijnlijk een bedrag ineens berekend worden, zowel voor het honorarium als voor de licentievergoeding. Vanwege het onbeperkte gebruik zou een vergoeding voor de licentie tussen de 50-200% van het ontwerphonorarium kunnen bedragen (zie paragraaf 5d). Eventueel kan ook een licentievergoeding per nummer betaald worden, bijvoorbeeld als nog niet duidelijk is of het tijdschrift zal aanslaan. Er zal over het algemeen ook een afspraak gemaakt worden voor de naamsvermelding van de ontwerper, bijvoorbeeld "basisontwerp [naam ontwerper], opmaak [naam derde]".

Voorbeeld 2

U heeft een ontwerper benaderd om de basisvormgeving van een tijdschrift te verzorgen, waarbij de basisvormgeving apart gehonoreerd wordt. Het is de bedoeling dat de ontwerper de opmaak van het tijdschrift zal verzorgen, maar een periode is daarbij niet afgesproken.

Onenigheid kan ontstaan als u met een andere ontwerper of opmaker verder wilt. Er valt iets voor te zeggen dat met het betalen voor de basisvormgeving een onbeperkte licentie is verkregen (zie voorbeeld 1). De ontwerper kan echter aanvoeren dat er weliswaar voor het basisontwerp is betaald, maar dat dat slechts een vergoeding van de gemaakte uren inhield en dat de licentievergoeding besloten lag in het honorarium voor de opmaak per nummer.

Bij het verstrekken van een opdracht voor de basisvormgeving van een tijdschrift kan dus voor verschillende modellen gekozen worden. Modellen op basis van de hiervoor genoemde voorbeelden zijn:

Naast het honorarium voor het maken van het basisontwerp krijgt de ontwerper de opdracht om ieder afzonderlijk nummer op te maken. Het is belangrijk om af te spreken of de licentievergoeding in het ontwerphonorarium is inbegrepen, of dat de licentievergoeding in het opmaakhonorarium 'verscholen' zit. Eventueel kan worden afgesproken dat het de opdrachtgever, nadat de ontwerper een minimum aantal nummers heeft opgemaakt, vrij staat om het ontwerp kosteloos te gebruiken of door derden te laten opmaken.

Naast het honorarium voor het maken van het basisontwerp wordt een eenmalig bedrag aan de ontwerper betaald, waarna het de opdrachtgever vrij staat om het ontwerp te gebruiken of op te (laten) maken.

De hiervoor geschetste voorbeelden en modellen kunnen ook worden toegepast op andere ontwerpen dan die van tijdschriften. Denk bijvoorbeeld aan basisvormgeving en opmaak van jaarverslagen, brochures, nieuwsbrieven, maar ook aan boekenreeksen en zelfs de basisvormgeving voor winkelinrichtingen.

4c / Licenties op websites en multimediaontwerpen

Bij de meeste ontwerp opdrachten wordt een exclusieve licentie aan de opdrachtgever verleend. Exclusief betekent dat de opdrachtgever als enige gebruiksrechten krijgt. Bij het ontwerpen van websites worden door het ontwerp bureau of een toeleverancier vaak echter applicaties en software gebruikt/gemaakt waarvoor geen exclusieve licentie gegeven kan worden. Een ontwerper kan niet voor elke opdracht opnieuw het wiel uitvinden. Opdrachtgevers profiteren er juist van dat ontwerpers hun expertise van eerdere opdrachten gebruiken. Uiteraard heeft de grafische vormgeving van de website wel een exclusief karakter. Binnen een opdracht voor een website is de licentie dus gedeeltelijk exclusief en gedeeltelijk niet-exclusief.

Omdat een website normaal gesproken een dynamisch karakter heeft en u vaak ook zelf bepaalde informatie die erop gepubliceerd is wilt kunnen aanpassen, is het verstandig daarover op voorhand afspraken te maken met de ontwerper. Deze kunnen bijvoorbeeld inhouden dat u wijzigingen mag aanbrengen in de inhoud van de databases, achterliggende pagina's en de boomstructuren. De ontwerper zal meestal bedingen dat u niet zonder zijn medeweten wijzigingen aan mag brengen in het (basis)ontwerp, de openingpagina, de basisstructuur, de programmatuur en het navigatiesysteem.

Verder is het van belang om goede afspraken te maken over het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal van derden, zoals lettertypes, software, huisstijlelementen, foto's en muziek. Over het algemeen zal de ontwerper de beslissingen hierover aan u overlaten, maar hij kan als u dat wil advies geven of bij derden offertes opvragen.

Een ontwerper is in beginsel niet verplicht de broncode of andere bij de ontwikkeling van het resultaat tot stand gekomen technische documentatie af te staan.

Overdracht van auteursrechten

5

Kunnen auteursrechten worden overgedragen?

Hoe regel ik zo'n overdracht?

En wat is het verschil met een licentie?

“Als ik afspraken maak over gebruik, wanneer kies ik voor een licentie en wanneer voor een overdracht van auteursrechten?”

Het verschil tussen een licentie en een overdracht van auteursrechten is te vergelijken met (tijdelijke) huur of definitieve koop. Er kunnen verschillende overwegingen zijn – zoals beperkt beoogd gebruik, de relatie met het ontwerp bureau of financiële overwegingen – die de keus bepalen voor een beperkte licentie of een volledige overdracht.

5a / Schriftelijke overdracht

a Het gebruik van ontwerpen kan geregeld worden door licenties, maar ook door een overdracht van auteursrechten. Dit kan zowel bij het ontstaan van de rechten als in een later stadium, bijvoorbeeld nadat eerst een (beperkte) licentie is verstrekt. Een auteursrechtoverdracht moet volgens de Auteurswet – in tegenstelling tot een licentie – altijd schriftelijk plaatsvinden. Als de auteursrechten aan u zijn overgedragen bent u rechthebbende op het ontwerp. Vanaf dat moment moet iedereen (ook de ontwerper zelf) voortaan aan u toestemming vragen om het ontwerp te mogen publiceren of produceren.

Bij industrieel-ontwerpopdrachten vindt regelmatig een overdracht plaats, maar ook bij (grotere) opdrachten in andere ontwerpdisciplines komt dit voor.

Een auteursrechtoverdracht kan, net als een beperkte licentie, slechts op een gedeelte van de toepassingsmogelijkheden betrekking hebben. Zo kunnen de auteursrechten op een verhaal overgedragen worden aan een filmproducent, maar dan alleen voor wat betreft de verfilming, en aan een uitgever voor wat betreft de boekvorm. Bij ontwerpen zal zo'n opdeling van auteursrechten niet snel plaatsvinden. Als de rechten op een ontwerp worden overgedragen, gaat het meestal om alle mogelijke exploitatievormen ineens.

5b / Verschillen tussen licentie en overdracht

b Een auteursrechtoverdracht lijkt in zijn uitwerking veel op een onbeperkte exclusieve licentie. In beide gevallen mag u als opdrachtgever onbeperkt gebruik maken van het ontwerp. Het verschil is dat bij een licentie sprake is van een voortdurende overeenkomst en bij een overdracht van een eenmalige (vergelijk verhuur en verkoop).

Als er een licentie is verleend en bijvoorbeeld de opdrachtgever failliet gaat, of de opdrachtgever de exploitatie van het ontwerp staakt, dan kan de ontwerper in sommige gevallen de licentieovereenkomst beëindigen en de gebruiksrechten weer terugkrijgen. Dat biedt de ontwerper bijvoorbeeld de mogelijkheid om het ontwerp daarna met een andere partij te gaan exploiteren.

b

Als de rechten zijn overgedragen heeft de ontwerper die mogelijkheid niet; het staat de opdrachtgever dan vrij om de rechten aan een derde over te dragen. Bij een faillissement vallen de overgedragen auteursrechten in de boedel en kunnen deze door de curator worden (door)verkocht. Overigens kan natuurlijk wel afgesproken worden dat de ontwerper de rechten terugovergedragen kan krijgen als de opdrachtgever de exploitatie van het ontwerp staakt of failliet dreigt te gaan.

Zowel in het geval van een licentie als van een overdracht moeten overigens de persoonlijkheidsrechten van de maker gerespecteerd worden, zie hierna hoofdstuk 6.

5c / Kiezen tussen licentie of overdracht

c

Het is goed om na te gaan waar u behoefte aan heeft. Een volledige auteursrechtoverdracht is niet altijd nodig omdat deze vaak veel meer gebruiksmogelijkheden geeft dan u als opdrachtgever nodig heeft. Daarnaast zal een overdracht financieel risicovoller zijn dan een afspraak over gebruik. U weet immers vaak beiden nog niet hoe succesvol het ontwerp zal zijn. Het is daarom goed om alle mogelijkheden tegen het licht te houden, zodat voor de meest reële oplossing wordt gekozen. Door uiteindelijk voor een licentie te kiezen, kunt u een extra vergoeding voor de auteursrechtoverdracht uitsparen.

Van ruime naar beperkte bevoegdheden kunt u het volgende aanhouden. De vergoeding gaat over het algemeen evenredig van hoog naar laag:

- auteursrechtoverdracht
- exclusieve onbeperkte licentie
- niet-exclusieve onbeperkte licentie
- exclusieve beperkte licentie
- niet-exclusieve beperkte licentie

Licentie in plaats van overdracht

Bij een langdurige samenwerking met het ontwerpbureau ligt een licentie voor de hand. De voorwaarden en de omvang kunnen dan in alle rust en redelijkheid overeengekomen worden. De ontwerper beschikt bovendien over kennis van het achterliggende concept, die hij kan toepassen voor nieuwe toepassingen en voor bewaking van het ontwerp of concept. Ook kan bijvoorbeeld afgesproken worden dat aanpassingen en wijzigingen in het ontwerp zijn toegestaan zolang deze door of in overleg met de ontwerper tot stand worden gebracht. Het financiële risico wordt beperkt, want er kan een lagere prijs worden berekend, aangepast aan het toegestane gebruik. En in geval van een inbreuk kan de inbreukmaker door meer partijen aangesproken worden: de ontwerper/auteur en de opdrachtgever/licentienemer.

Overdracht in plaats van licentie

Er kan gekozen worden voor een overdracht van rechten als het ontwerp onderdeel uitmaakt van een groter geheel of van een gericht productie- en exploitatiebeleid. Om te voorkomen dat u als opdrachtgever in een dergelijk geval telkens met afzonderlijke makers om de tafel komt te zitten, ligt een overdracht voor de hand.

Er kan ook gekozen worden voor een overdracht van rechten als u de vrijheid wilt hebben wijzigingen aan te brengen, wanneer u het ontwerp voortaan zelf of door derden wil laten toepassen of wanneer de relatie met het ontwerpbureau wordt verbroken (zie hierna bij 8e).

5d / Vergoedingen voor onbeperkte licentie of auteursrechtoverdracht

Zoals hiervoor al aangegeven, ligt het in de rede voor een volledige auteursrechtoverdracht of onbeperkte licentie een hogere vergoeding te rekenen dan voor een specifieke, beperkte licentie. De gebruiksmogelijkheden bij een overdracht en onbeperkte licentie zijn immers ruimer dan bij een beperkte licentie. Als de situatie zich voordoet, kunt u de ontwerper vragen verschillende voorstellen te doen met daaraan gekoppeld verschillende prijzen, bijvoorbeeld voor een specifiek geformuleerde (in tijd, ruimte of toepassing) beperkte licentie, een onbeperkte licentie of een overdracht van rechten.

Welke prijzen gerekend kunnen worden valt niet zo te zeggen. Voorop staat dat ontwerpers (als zelfstandige ondernemers) hun eigen prijs bepalen en daarmee vrij met elkaar concurreren, ook met betrekking tot vergoedingen voor het gebruik en de overdracht van rechten. Er zijn dan ook geen standaardbedragen voor licenties, her- of ander gebruik of overdracht van rechten. De betrokken partijen zullen in onderhandeling tot een redelijke vergoeding moeten komen.

5e / Betaald is betaald, toch?

d

Wat redelijk is kan bijvoorbeeld afhangen van de bedragen die al betaald zijn voor het maken van het ontwerp of een eerdere licentie, de omvang van het al eerder verstrekte gebruiksrecht, de uitbreiding van de gebruiksmogelijkheden, de wens van de opdrachtgever om aanpassingen in het ontwerp aan te brengen, en uiteraard de aard en het belang van het ontwerp. Zo zijn er nog wel meer omstandigheden te bedenken die van invloed kunnen zijn op het bepalen van de prijs.

Om de vergoeding te bepalen voor een afkoop van de gebruiksrechten wordt vaak een percentage genomen van het oorspronkelijke ontwerphonorarium. Voor een onbeperkte licentie of auteursrechtoverdracht in de verschillende ontwerpdisciplines zijn vergoedingen van tussen de 50-200% niet ongebruikelijk. Afwijkingen naar boven en naar beneden komen ook voor. Bij verpakkingsontwerp bijvoorbeeld is een onbeperkt gebruiksrecht vaak al inbegrepen in het ontwerphonorarium en voor de afkoop van een illustratie wordt soms 300% of meer gevraagd.

e

Sommige opdrachtgevers menen dat zij de auteursrechten al in hun bezit hebben omdat zij de opdracht hebben gegeven en voor het ontwerp hebben betaald. Ook komt het soms voor dat opdrachtgevers bij het verstrekken van een opdracht op voorhand een overdracht van alle auteurs- en overige intellectuele eigendomsrechten bedingen zonder daar een vergoeding voor te willen betalen. Niet alleen ondernemingen, ook overheidsinstellingen die ontwerp opdrachten verstrekken, al dan niet via aanbestedingen, stellen een dergelijke overdracht in sommige gevallen als voorwaarde voor het verkrijgen van de opdracht.

Echter, de maker heeft het auteursrecht. Het maakt niet uit of het ontwerp op eigen initiatief of in opdracht gemaakt is. De BNO stelt zich op het standpunt dat een ontwerper als rechthebbende niet zonder meer afstand van zijn rechten hoeft te doen. De ontwerpen die de hij tot stand brengt zijn diens intellectuele eigendom en vertegenwoordigen een waarde in het economisch verkeer.

Het staat een ontwerper natuurlijk vrij om te bepalen dat zijn werk vrij gebruikt mag worden. De BNO kan dit ook niet verbieden. Het is zelfs binnen bepaalde ontwerpdisciplines niet ongebruikelijk dat aan de opdrachtgever op voorhand een onbeperkt gebruiksrecht verstrekt wordt. Meestal wordt daar echter wel een vergoeding voor betaald, apart of verdisconteerd in het honorarium.

5f / Samenvattend

e

Waar de BNO u als opdrachtgever van bewust wil maken is dat een volledige auteursrechtoverdracht bij voorbaat niet vanzelfsprekend en ook niet altijd in uw belang is. De Auteurswet regelt niet voor niets dat de rechten bij de maker berusten.

Over het algemeen zal de wens van de opdrachtgever om alle rechten overgedragen te krijgen ingegeven zijn door onzekerheid. "Geef me maar alles, dan kan ik alles doen wat ik wil". Dat is een misvatting: zelfs als de auteursrechten overgedragen zijn moet de opdrachtgever rekening houden met de persoonlijkheidsrechten van de ontwerper.

Tegenover het auteursrecht van de ontwerper staat wel dat de werken die in opdracht voor u gemaakt zijn in principe alleen door u gebruikt mogen worden en dat de ontwerper niet ook rechten aan derden met betrekking tot deze ontwerpen zal verstrekken. Ook zal een ontwerper u niet kunnen beletten de speciaal voor u ontwikkelde ontwerpen te gebruiken, behalve als u de afspraken hieromtrent, financieel of met betrekking tot gebruik, niet nakomt.

f

Een ontwerper heeft niet alleen recht op een vergoeding van zijn uren, maar ook op een vergoeding voor het gebruik van zijn ontwerp. Het advies is met de ontwerper om de tafel te gaan zitten en de verschillende mogelijkheden te bespreken. Vaak is een licentie een prima middel om u de gebruiksmogelijkheden te verschaffen die u nodig heeft of wenst. Het voordeel voor u is een op maat gemaakt gebruiksrecht, wat zich vertaalt in een bijbehorende prijs en een voortdurende relatie met de ontwerper, die het geleverde ontwerp en de verstrekte gebruiksrechten naar behoefte kan aanpassen. Door de samenwerking profiteert u beiden optimaal van het ontwerp.

Persoonlijkheidsrechten

Wat zijn persoonlijkheidsrechten en welke persoonlijkheidsrechten zijn er? Zijn deze rechten overdraagbaar?

6

“Als ik wijzigingen in een ontwerp wil aanbrengen, moet ik dan overleggen met de ontwerper? En maakt het uit of ik een licentie heb of de auteursrechten heb overgedragen gekregen?”

Ja, over het algemeen zal het wijzigen van een ontwerp tegen de persoonlijkheidsrechten van de ontwerper ingaan, tenzij de wijziging zo gering is dat de ontwerper zich daar in redelijkheid niet tegen kan verzetten. In dit licht moet bijvoorbeeld een restyling beoordeeld worden. Deze persoonlijkheidsrechten behoudt een ontwerper altijd, óók na een auteursrechtoverdracht.

6a / Persoonlijke band van de maker met het werk

De maker van een werk heeft niet alleen een zakelijk belang bij het exploiteren van zijn werk en het beschermen tegen namaak, hij heeft ook een persoonlijke band met zijn werk en daarmee een immaterieel belang. In de Auteurswet is een aantal bepalingen opgenomen dat dit belang en de reputatie en integriteit van de maker beoogt te beschermen. De belangrijkste daarvan zijn het recht op naamsvermelding, het recht om zich onder omstandigheden te verzetten tegen wijzigingen in het werk, en het recht zich te verzetten tegen verminking of aantasting als dit nadeel kan toebrengen aan de eer of naam van de maker.

6b / Behoud en afstand van persoonlijkheidsrechten

De persoonlijkheidsrechten zijn, in tegenstelling tot de exploitatierechten, niet-overdraagbaar. Als de auteursrechten worden overgedragen, blijven de persoonlijkheidsrechten bij de ontwerper. Wel kan de ontwerper afstand doen van de eerste twee hiervoor genoemde rechten: het recht op naamsvermelding en het recht op verzet tegen wijzigingen. Dat betekent dat de ontwerper toezegt deze rechten niet uit te zullen oefenen. Het is verstandig dit schriftelijk vast te leggen.

Het recht op verzet tegen verminking of aantasting van het werk is niet-overdraagbaar en er kan evenmin afstand van gedaan worden. Dit recht behoudt een maker dus altijd.

6c / Naamsvermelding

Ontwerpers hebben recht op naamsvermelding bij de openbaarmaking en publicatie van het werk, tenminste voorzover dat mogelijk is en niet ongebruikelijk.

Bij foto's en illustraties staat de naam van de maker meestal gewoon vermeld. Ontwerpers van woonaccessoires kunnen goed genoemd worden op de verpakking of op een bijgevoegd kaartje, en ontwerpers van websites kunnen de gewenste aanduiding (laten) opnemen in de software.

Het is niet gebruikelijk dat de naam van de ontwerper vermeld staat bij een door hem ontworpen logo of verpakking van een (merk)product. In dat geval kan naamsvermelding niet afgedwongen worden, tenzij het opgevangen kan worden door in een persbericht bij de introductie van de nieuwe huisstijl of verpakking de aandacht op de naam van de ontwerper te vestigen.

Het recht op naamsvermelding brengt met zich mee dat het voor derden duidelijk is wie de maker is, bijvoorbeeld als toestemming gezocht wordt voor verder gebruik. Daarnaast levert het naamsbekendheid op voor de ontwerper. Overigens kan naamsvermelding in sommige gevallen ook van belang zijn voor de vraag aan wie het auteursrecht toekomt, zie hierover 2d.

Over het algemeen geeft de ontwerper of het ontwerp bureau aan dat naamsvermelding bij het ontwerp moet plaatsvinden en ook in welke vorm. Dit is vaak opgenomen in algemene voorwaarden, zoals die van de BNO. Het is verstandig om ook over de manier waarop de naamsvermelding plaatsvindt afspraken te maken. Alleen als u daar goede redenen voor kunt aanvoeren, moet door de ontwerper van het recht hierop worden afgezien.

6d / Wijzigingen in het werk

De maker van een auteursrechtelijk beschermd werk heeft er belang bij dat zijn werk niet zomaar wordt gewijzigd. Ook opdrachtgevers dienen hier rekening mee te houden. Een ontwerper kan zich verzetten tegen wijzigingen in het ontwerp, zelfs als dat exclusief voor u ontworpen is, tenzij dit in strijd is met de redelijkheid. Er zal dus een belangenafweging plaats moeten vinden.

Bij misvorming, verminking of andere aantasting van het werk is de regeling iets anders. In dat geval wordt door de wetgeving de eis gesteld dat er nadeel is toegebracht aan de reputatie van de ontwerper. De (relatieve) bekendheid van het feit dat de ontwerper het werk gemaakt heeft, kan een rol spelen bij de beoordeling of er sprake is van nadeel aan de reputatie. Ook zal het belang van het ontwerp voor zowel de opdrachtgever als voor de ontwerper bij deze beoordeling relevant zijn.

Het onderscheid tussen wijzigingen enerzijds en misvorming, verminking of andere aantasting anderzijds is moeilijk te maken. Over het algemeen zullen ontwerpers zich in sommige gevallen moeilijker tegen veranderingen in hun werk kunnen verzetten dan bijvoorbeeld beeldend kunstenaars. Per (deel)discipline van het ontwerpvak kan het oordeel van de rechter anders uitvallen.

Illustraties in een prentenboek mogen over het algemeen niet veranderd worden. Maar een illustratie die redactioneel gebruikt wordt, mag misschien wel iets aangesneden worden. En als over een illustratie in een verpakkingsontwerp een actiebanner 'geplakt' wordt, zal de ontwerper dat wellicht moeten dulden.

Als het gaat om een exclusief productontwerp zal daar niet snel iets aan gewijzigd mogen worden. Maar als het gaat om een ontwerp voor een fabriek, dat in grote oplagen wordt geproduceerd, dan zal de ontwerper een kleine wijziging ter bevordering van de productie niet altijd tegen kunnen houden.

Een aantasting hoeft niet per se aan het werk zelf toegebracht te zijn. Er kan ook inbreuk op de persoonlijkheidsrechten van de ontwerper gepleegd worden als het ontwerp bijvoorbeeld voor een bepaalde locatie is ontworpen, zeg een fontein voor een beroemd plein, terwijl het vervolgens heel ergens anders, op een minder prominente plek wordt geplaatst. Onder omstandigheden kan een ontwerper zich zelfs verzetten tegen vernietiging van een door hem ontworpen (bouw)werk.

6e / Restyling

Lastig is de kwestie van restyling. In sommige gevallen kan het in strijd met de redelijkheid zijn als een ontwerper het oprispen van een 20 jaar oude huisstijl tegenhoudt, maar dat kan weer anders zijn als de aanpassing niet technisch of praktisch noodzakelijk is, of als het ontwerp erg verweven is met een bepaalde ontwerper.

Een ontwerper van een logo kan afstand hebben gedaan van zijn recht op verzet tegen wijzigingen (zie vorige paragraaf), waardoor de opdrachtgever het logo mag wijzigen of restylen. Dit recht kan overigens aan voorwaarden verbonden worden. Er kan bijvoorbeeld bepaald worden dat een restyling niet binnen 10 jaar zal plaatsvinden.

Bij restyling van industrieel ontwerpen kan de belangafweging lastig zijn, met name als een ontwerp aangepast wordt vanwege bijvoorbeeld nieuwe technieken of nieuwe toepassingen. Het is vaak niet duidelijk hoe dan de persoonlijkheidsrechten geïnterpreteerd moeten worden.

Omdat het onderscheid tussen 'wijzigingen' en 'vermindering of aantasting' niet goed te maken is, blijft het altijd zaak voorzichtig te zijn met wijzigingen, ook als de ontwerper gedeeltelijk afstand heeft gedaan van zijn persoonlijkheidsrechten. Wat voor de ene ontwerper een toelaatbare wijziging is, kan voor de andere ontwerper een aantasting van zijn persoonlijke creatie zijn.

Bij grote restylingprojecten, of het nu een grafisch, industrieel of ander soort ontwerp betreft, is het altijd verstandig contact op te nemen met de oorspronkelijke ontwerper. U kunt deze dan in de gelegenheid stellen om de wijzigingen aan te brengen. Als deze niet wil of als u al voornemens bent een andere ontwerper in te schakelen om de restyling te doen, dan kunt u mogelijk de auteursrechten alsnog afkopen, inclusief het recht op verzet tegen wijzigingen. Laat u dit na, dan loopt u het risico dat de oorspronkelijke ontwerper met een beroep op zijn persoonlijkheidsrechten kan tegenhouden dat het vernieuwde ontwerp openbaar wordt gemaakt (tenzij de wijzigingen zodanig zijn dat de ontwerper zich daartegen in alle redelijkheid niet kan verzetten).

Afspraken over auteursrechten

Hoe leg ik afspraken vast?

Welke rol spelen

algemene voorwaarden?

Welke rechten heb ik

na een competitie?

“We hebben overeenstemming over de manier waarop de ontwerpen gebruikt gaan worden. Kan ik mondeling afspraken over auteursrechten maken?”

Ja, dat kan, behalve als de auteursrechten worden overgedragen, dat moet altijd schriftelijk gebeuren. Het is echter verstandig de belangrijkste afspraken over gebruik van de ontwerpen schriftelijk vast te leggen.

7a / Offerte/opdrachtbevestiging en overeenkomsten

Een licentie hoeft niet schriftelijk vastgelegd te worden, maar het verdient wel de voorkeur, juist om discussie over de omvang van een verleende licentie te voorkomen. In de offerte kan omschreven worden wat de licentie inhoudt. Bij een meer complexe licentie-verlening kan ervoor gekozen worden om naast de offerte voor de ontwerpwerkzaamheden een aparte overeenkomst met betrekking tot de rechten op te stellen. Denk hierbij aan bijvoorbeeld een licentie- of een royaltyovereenkomst.

a

7b / Algemene voorwaarden

De licentieverlening wordt meestal in de offerte geregeld. In de offerte worden vaak algemene voorwaarden van toepassing verklaard, waarin verschillende standaardonderwerpen geregeld zijn. De algemene voorwaarden van de BNO gaan uit van een exclusieve licentie en wel voor de bij de opdracht overeengekomen bestemming. Die bestemming blijkt dan uit de offerte. Bijvoorbeeld: “Wij ontwerpen voor u een affiche voor het zomerevenement [jaar XXXX]”. Wanneer over de bestemming niets is afgesproken dan blijft de licentieverlening beperkt tot dat gebruik van het ontwerp waarvoor op het moment van opdrachtverlening vaststaande voornemens bestonden. Deze voornemens moeten dan aantoonbaar voorafgaand aan de opdrachtverstrekking aan de ontwerper bekend zijn gemaakt.

Als u zelf inkoopvoorwaarden hanteert met een afwijkende regeling met betrekking tot gebruik, dan zal u dat tijdig kenbaar moeten maken. In onderhandeling met de ontwerper moet vastgesteld worden welke voorwaarden van toepassing zijn en op welke wijze het ontwerp gebruikt mag worden.

b

7c / Competities

Speciale aandacht verdient de competitie ofwel de meervoudige ontwerpopdracht. Een competitie kan worden ingezet om de keus voor een (nieuw) ontwerp bureau te maken. In een competitie levert een aantal bureaus onder gelijke voorwaarden en omstandigheden daadwerkelijk voorstellen – inhoudelijk, strategisch, creatief.

Mede op basis van dit inhoudelijk creatieve werk maakt u de keus voor één van de deelnemers aan de competitie. Met de andere bureaus wordt de relatie direct weer beëindigd. Wat mag u met de door deze bureaus geleverde (auteursrechtelijk beschermde) werken doen?

BNO en DMN (Design Management Netwerk) hebben gezamenlijk een competitie leidraad opgesteld ten behoeve van opdrachtgevers (www.bno.nl/competitieleidraad). Hierin wordt onder meer aangegeven hoe met de rechten omgegaan kan worden. Dit hangt nauw samen met de honorering voor deelname aan de competitie. Competities kunnen op twee manieren worden gehonoreerd, te weten met een volwaardige vergoeding of met een beperkte vergoeding.

Deelname aan een bureaucompetitie kost de deelnemende bureaus al gauw vele uren, los van out-of-pocket kosten. Deze inspanning wordt nooit geheel vergoed; het is tenslotte een risicodragende investering van het bureau om kans te maken op een belangwekkende opdracht.

Of wordt gekozen voor een volwaardige of een beperkte vergoeding is een beslissing van de opdrachtgever. Er kan zelfs worden gekozen om geen enkele vergoeding te bieden. Het is aan de opdrachtgever en de aangezochte bureaus zelf om hierover te beslissen. BNO en DMN kennen op dit gebied geen gebod of verbod. Zij hebben echter wel bedenkingen. Een competitie is in feite de start van een samenwerking, namelijk de relatie tussen een opdrachtgever en een ontwerp bureau. Deze relatie ontstaat naar aanleiding van een project dat voor de opdrachtgever een groot belang vertegenwoordigt (daarom wordt tenslotte de competitie uitgeschreven) en waarvoor elk deelnemend bureau het beste geeft dat het in zich heeft (om de opdracht te verwerven). Het organiseren van een competitie zonder of tegen minimale vergoeding lijkt geen goede start van de relatie en verhoudt zich slecht tot het grote belang ervan.

Om die reden zijn BNO en DMN geen voorstander van onbetaalde competities. Echter, zoals gezegd staat het opdrachtgevers en bureaus vrij elke vorm en voorwaarde van competitie te accepteren. Ook bij een onbetaalde competitie kan de volgende leidraad worden gevolgd:

Betaalt de opdrachtgever alle kosten van de competitie, dan kunnen de verliezende bureaus hun gepresenteerde concept(en) niet voor andere opdrachten inzetten. Gebruik van een verliezend concept door de opdrachtgever wordt hiermee overigens niet automatisch toegestaan.

Wanneer een beperkte vergoeding wordt geboden blijven eventuele creatieve prestaties eigendom van elk deelnemend bureau. Wel kunnen afzonderlijk afspraken worden gemaakt over de voorwaarden voor eventueel gebruik van dat werk door de opdrachtgever.

Wordt er in het geheel geen vergoeding beschikbaar gesteld, dan verdient het aanbeveling de vraagstelling aan de bureaus beperkt te houden tot een bureau- of visiepresentatie. Werken die uit een onbetaalde competitie voortkomen blijven volledig eigendom van het bureau, tenzij daarover andere afspraken zijn gemaakt.

Voor meer informatie over het selecteren van een ontwerpbureau verwijzen wij u graag naar de uitgave Bureauselectie in deze informatieve serie.

Bijzondere situaties

Wanneer is er sprake van inbreuk op auteursrechten?

Wat gebeurt er als een conflict over auteursrechten ontstaat?

Wat moet geregeld worden bij beëindiging van de relatie met het ontwerpbureau?

“Klopt het dat ik als opdrachtgever geen inbreuk kan maken op de rechten van een ontwerper die voor mij een ontwerp heeft gemaakt?”

Nee, een opdrachtgever kan inbreuk maken op de rechten van een ontwerper door buiten de verstrekte licentie om te handelen, door de persoonlijkheidsrechten te schenden of door zonder toestemming met een soortgelijk ontwerp op de markt te komen.

8a / Inbreuk op auteursrechten

Er wordt wel beweerd dat als er ten minste zeven verschillen worden aangebracht in een ontwerp, er nooit sprake kan zijn van auteursrechtinbreuk. Deze hardnekkige fabel moet echter snel vergeten worden, want een dergelijke simpele regel is niet te geven voor de beoordeling van auteursrechtinbreuk. De enige die kan bepalen of er sprake is van inbreuk is een rechter. Deze zal bij zijn beoordeling uitgaan van de totaalindruk van beide ontwerpen: origineel en mogelijk plagiaat. Daarbij zijn echter alleen de auteursrechtelijk beschermde elementen relevant. Ideeën, feitelijke gegevens en niet-oorspronkelijke elementen vallen dus buiten de beoordeling. Het feit dat twee ontwerpen op elkaar lijken, hoeft dus nog niet te betekenen dat er sprake is van plagiaat, aangezien de gelijkenis ook kan zitten in overeenkomsten tussen onbeschermde elementen. En het aantal verschillen is dus irrelevant. Soms kan er met vier verschillen een geheel nieuw werk zijn gemaakt, soms zijn dertig wijzigingen niet genoeg.

Van inbreuk is niet alleen sprake als een ontwerp nagenoeg geheel gekopieerd wordt. Er wordt ook inbreuk op rechten gemaakt als de licentie overtreden wordt, of als de persoonlijkheidsrechten worden geschonden.

Als een licentie is verstrekt voor de exploitatie van een productontwerp voor de Benelux wordt inbreuk gemaakt als de exploitatie ook buiten de Benelux ter hand wordt genomen. Het maakt dan niet uit of deze exploitatie door de licentienemer of door een derde wordt verricht, beiden handelen zonder toestemming en plegen dus inbreuk.

Als een licentie is verstrekt voor het gebruik van een logo binnen een bepaalde huisstijl wordt inbreuk gemaakt als dit logo op een andere wijze wordt gebruikt, zoals bijvoorbeeld bij aanpassing van het logo om er merchandisingproducten mee te bedrukken. Zonder toestemming van de ontwerper worden hiermee zowel de licentie als de persoonlijkheidsrechten van de ontwerper overtreden.

8b / Uitzonderingen op het auteursrecht en collectieve rechten

Toestemming van de maker voor het gebruik van een werk is niet altijd vereist. De Auteurswet staat uitdrukkelijk bepaalde handelingen toe, zoals gebruik in het kader van de vergaring en verspreiding van nieuws, gebruik als citaat of in een parodie, het kopiëren van een werk voor eigen oefening, studie of gebruik, en gebruik binnen enkele andere situaties. Vaak verbindt de wet hier wel voorwaarden aan, zoals naamsvermelding of het betalen van een vergoeding. Deze uitzonderingssituaties doen zich in de relatie tussen ontwerper en opdrachtgever niet vaak voor en worden hier dan ook verder niet behandeld.

Grafisch ontwerpers en illustratoren kunnen bij een speciaal daarvoor bestemde auteursrechtorganisatie Pictoright aanspraak maken op vergoedingen voor de zogenaamde collectieve rechten, zoals leenrecht, reprorecht, vergoedingen voor knipselkranten en uitzending via de kabel. Als deze ontwerpers hun auteursrechten overdragen zullen zij deze aanspraken op basis van hun collectieve rechten vaak voorbehouden. Voor u als opdrachtgever maakt dit geen verschil, u kunt de ontwerpen en illustraties gewoon gebruiken. Voor meer informatie over collectieve rechten kunt u terecht bij de Stichting Pictoright (www.pictoright.nl).

8c / Garantie, vrijwaring en onderzoek naar bestaande rechten

U schakelt een ontwerper in omdat u een bepaald ontwerp wilt laten maken. Een ontwerper zal ernaar streven om een origineel en oorspronkelijk werk te creëren. Hij kan bepaalde garanties afgeven, maar kan nooit garanderen dat er geen claims van derden zullen komen, die stellen dat er inbreuk op hun oudere rechten van intellectuele eigendom wordt gepleegd.

Het auteursrecht geldt zoals gezegd in beginsel wereldwijd en om de bescherming van het auteursrecht in te kunnen roepen is geen formele registratie vereist. Het auteursrecht beschermt tegen namaak en ontlening. Ontlening wil zeggen dat er daadwerkelijk iets is overgenomen uit een bestaand werk. Ideeën, feitelijke gegevens en bepaalde stijlen zijn vrij (zie 1b). Een ontwerper mag zich dus laten inspireren door een bestaand werk, maar hij zal daar wel een eigen interpretatie aan moeten geven.

Het is denkbaar dat twee ontwerpers onafhankelijk van elkaar tot een nagenoeg gelijk ontwerp komen. Als de rechter bij een claim wegens auteursrechtinbreuk in een dergelijk geval oordeelt dat van ontlening geen sprake is, mogen beide ontwerpen naast elkaar bestaan. Hetzelfde geldt overigens ook bij een 'ongeregistreerd Europees modelrecht', een bescherming tegen namaak op het nieuwe uiterlijk van een product gedurende drie jaar, zonder registratie. Dit bijzondere modelrecht lijkt op een auteursrecht.

Het is ook mogelijk dat een ontwerp door een geregistreerd recht beschermd is. Denk bijvoorbeeld aan het uiterlijk van een product dat onder het modellenrecht beschermd is, een technisch element in een productontwerp dat door een octrooirecht beschermd is of een logo dat als merk geregistreerd is. Deze modelrechten, octrooirechten en merkrechten ontstaan pas na registratie in officiële registers.

Van een ontwerper kan tot op zekere hoogte verwacht worden dat hij zich verdiept in wat er al op de markt is aan bestaande ontwerpen. Zo zal van een ontwerper van een nieuw model voor een automeerk verwacht kunnen worden dat zijn ontwerp niet te dicht tegen dat van andere op de markt zijnde modellen van de concurrentie aanzit. Als u als opdrachtgever echter zeker wilt weten dat er niet al een modelregistratie is verricht voor een nieuw, nog niet op de (Nederlandse) markt verschenen model, dan zal u zelf onderzoek in de registers moeten (laten) doen. Voor geregistreerde rechten (merk-, model- en octrooirechten) is het mogelijk onderzoek te laten verrichten door daarin gespecialiseerde bureaus. Deze onderzoeken zijn de verantwoordelijkheid en komen voor rekening van de opdrachtgever, tenzij u iets anders met de ontwerper afspreekt.

Veelal verlangen opdrachtgevers dat ontwerpers hen vrijwaren voor alle claims van derden met betrekking tot het geleverde ontwerp en alle schade zullen vergoeden die uit dergelijke claims kan ontstaan. Dit is om een aantal redenen niet reëel.

Een ontwerp kan inbreuk maken op rechten van derden zonder dat de ontwerper dat kon weten, omdat het niet tot zijn verantwoordelijkheid hoorde om onderzoek naar bestaande rechten te verrichten.

Claims met betrekking tot productaansprakelijkheid behoren tot de aansprakelijkheid van de producent, tenzij het gebrek het gevolg is van een ontwerpfout.

De schade met betrekking tot inbreuk kan onevenredig hoog zijn in verhouding tot het ontvangen honorarium. De risico's voor schade dienen in het economisch verkeer toebedeeld te worden op basis van toerekenbaarheid en draagkracht. Op het moment dat u een ontwerp accepteert en in gebruik neemt, dan behoort het tot uw bedrijfsrisico als daar iets mis mee is. Zeker als de schade een veelvoud is of kan zijn van het betaalde ontwerphonorarium.

8d / Conflicten en procedures

Voorgaande risicoverdeling geldt uiteraard niet als de ontwerper opzettelijk heeft gekopieerd of het geleverde ontwerp overeenstemt met een ontwerp dat zo bekend is dat de ontwerper dat had behoren te kennen.

Een ontwerper kan dus wel garanderen dat hij het ontwerp zelf heeft ontworpen en dat, als er auteursrecht op het ontwerp rust, hij geldt als maker in de zin van de Auteurswet. Daarnaast kan hij garanderen dat hij als auteursrechthebbende over dat werk kan beschikken. Een ontwerper kan verder garanderen dat het werk, voor zover hij wist of behoorde te weten, ten tijde van het maken van het ontwerp geen inbreuk maakte op bestaande rechten, maar daarbij geldt dat het niet tot de verantwoordelijkheden van de ontwerper behoort om onderzoek te doen naar het bestaan van rechten van derden (zoals octrooi-, merk-, tekening- of model-, auteurs- of portretrechten), tenzij beide partijen uitdrukkelijk anders overeengekomen zijn.

Garanties en aansprakelijkheid zijn lastige onderwerpen, die niet zelden tot discussies leiden. Bij risicovolle of financieel omvangrijke ontwerp opdrachten kan het verstandig zijn om na te gaan of de ontwerper een beroepsaansprakelijkheidsverzekering heeft. Soms is het voor de ontwerper noodzakelijk een aanvullende verzekering af te sluiten. Het is dan niet onredelijk dat de kosten daarvan (gedeeltelijk) door de opdrachtgever worden betaald.

Als u door de ontwerper wordt aangesproken wegens inbreuk op zijn auteursrechten verdient het, zoals bij ieder conflict, de voorkeur eerst te zien of u in onderling overleg het probleem uit de wereld kunt helpen. Wellicht was u zich niet bewust van de overtreding en verkeerde u in de veronderstelling dat u het ontwerp rechtmatig gebruikte. Een aangepaste licentie kan in sommige gevallen een oplossing bieden.

Als u bemerkt dat een derde partij inbreuk pleegt op de auteursrechten die rusten op een ontwerp waar u de gebruiksrechten voor heeft, dan kunt u samen met de ontwerper actie ondernemen.

Komt u er samen niet uit, dan staat de maker een aantal middelen ter beschikking om de inbreuk te stoppen en de schade te verhalen.

De ontwerper kan in een juridische procedure een verbod op het inbreukmakende gebruik vorderen. Deze vordering wordt meestal ingesteld in een procedure bij de voorzieningenrechter, de spoedprocedure van de rechtbank (kort geding). Aan dit verbod is in veel gevallen een dwangsom gekoppeld.

Ook kan de ontwerper een schadevergoeding of een 'redelijke gebruiksvergoeding' vorderen. Het bepalen van de hoogte van die vergoeding is altijd lastig. Een aanknopingspunt voor de rechter kan zijn het (fictieve) bedrag dat de maker zou hebben gevraagd indien hij wel vooraf toestemming zou hebben gegeven. Dit fictieve bedrag wordt in verband met het inbreukmakende karakter niet zelden met drie vermenigvuldigd. Ook kan de rechter laten meewegen wat in vergelijkbare procedures voor vergoeding is vastgesteld. Uiteindelijk zal de rechter een bedrag vaststellen dat hem redelijk voorkomt. Het is vaak moeilijk te voorspellen wat de uitkomst zal zijn.

De maker heeft nog een paar andere mogelijkheden. Hij kan bijvoorbeeld ook afdracht van de winst vorderen die met de verkoop van de inbreukmakende producten is behaald. Er kan beslag worden gelegd op de inbreukmakende producten of productiemiddelen, of de eis kan worden gesteld dat deze zaken worden teruggehaald of vernietigd. Soms, met name in geval van inbreuk in kranten of tijdschriften, wordt een eis tot rectificatie ingesteld.

Als het gaat om een procedure tegen een inbreukmakende derde partij, dan heeft u als licentienemer de medewerking van de ontwerper nodig om een verbod op verdere inbreuk te vorderen, maar toestemming hiertoe is vaak al op voorhand in het contract of de algemene voorwaarden verleend.

Sinds april 2006 kan een rechter de verliezende partij in een procedure over intellectuele eigendomsrechten veroordelen tot het vergoeden van alle kosten van de procedure die de andere partij heeft moeten maken. Met de honoraria die advocaten berekenen kan dat behoorlijk oplopen, naast de eigen kosten die men heeft moeten maken. Ook dit is een reden om eerst te kijken of een procedure kan worden voorkomen. Het procesrisico is voor alle betrokken partijen aanzienlijk.

8e / Beëindiging van de relatie met de ontwerper of het ontwerp bureau

Wat de reden van beëindiging ook is, als er een einde aan de samenwerking komt, moet een aantal zaken geregeld worden. Zo kan het zijn dat uitstaande opdrachten niet zonder meer beëindigd kunnen worden. Soms kan dit wel, maar alleen als er een redelijke opzegtermijn in acht genomen wordt of het restant van de opdracht financieel gecompenseerd wordt.

Daarnaast moeten afspraken gemaakt worden over de gebruiksrechten. Wanneer er nog gebruik gemaakt blijft worden van de ontwerpen die het 'oude' ontwerp bureau heeft geleverd, moet meestal onderhandeld worden over het verkrijgen van een exclusieve onbeperkte licentie als het ontwerpen betreft die in ongewijzigde vorm toegepast blijven worden, en over een overdracht van rechten als u het recht wil hebben om (delen van) de ontwerpen te gebruiken in nieuwe toepassingen.

Bij dit alles geldt dat beide partijen, zowel ontwerp bureau als opdrachtgever, zich redelijk dienen op te stellen. Een ontwerp bureau kan niet op basis van het enkele feit dat een opdrachtgever de relatie beëindigt alle licenties intrekken. Andersom kan een opdrachtgever niet verlangen dat de ontwerper vanwege de beëindiging alle rechten en achterliggende brondocumenten of bestanden om niet overdraagt. Een tussenweg, waarbij beide partijen mogelijk wat water bij de wijn doen, kan een langdurig en vervelend traject, wellicht zelfs tot voor de rechter, voorkomen. Juist omdat de verlening van licenties vaak niet zwart-wit is en het op voorhand niet te voorspellen is wat de uitkomst zal zijn van een juridische procedure, verdient een minnelijke oplossing in dit soort situaties verreweg de voorkeur. Zonodig kan deze oplossing bereikt worden door het inschakelen van een mediator.

Tenslotte

De BNO vertegenwoordigt ontwerpers en ontwerp bureaus in Nederland. We zetten ons in voor de belangen van ontwerpers. Voorlichting en advies aan opdrachtgevers is daarmee naar onze mening onlosmakelijk verbonden. Door bij te dragen aan een **professionele en effectieve relatie tussen ontwerpers en opdrachtgevers** bewijzen we ook onze leden een dienst.

Zekerheid

We schreven het al bij de introductie van dit boekje. We hechten veel belang aan het optimaliseren van de relatie tussen onze leden en hun opdrachtgevers. De informatie in dit boekje is bedoeld om te helpen bij het maken van afspraken over auteursrechten en het gebruik van de gemaakte ontwerpen.

We helpen op meer manieren. Ontwerpers die bij ons zijn aangesloten mogen bijvoorbeeld de Algemene Voorwaarden BNO gebruiken. En met onze voorbeeldcontracten kunnen zaken als gebruiksrechten en royalty's worden geregeld en vastgelegd. Ook hier hebben zowel onze leden als hun opdrachtgevers voordeel van.

Gaat u met een BNO-ontwerper in zee, dan is de kans groot dat u dergelijke documenten tegenkomt. U kunt er zelfs met een gerust hart om vragen. De wetenschap dat een ontwerper of bureau werkt met op onze documenten gebaseerde zakelijke afspraken geeft u de zekerheid dat aan alles is gedacht. Dat niet alleen rekening wordt gehouden met het belang van de ontwerper ten aanzien van de bescherming en exploitatie van zijn auteursrechten. Maar ook met het belang van de opdrachtgever om het (bestelde) ontwerp op een normale manier te kunnen gebruiken.

Toch vragen?

Misschien heeft u nog vragen over auteursrechten of andere juridische kwesties. Of bijvoorbeeld over de briefing, of de beoordeling van werk. Misschien zoekt u advies bij de selectie van een ontwerper of bureau. Aarzel niet en neem contact op met een van onze juridische en zakelijke adviseurs. Zij kennen de branche door en door, en hebben dankzij hun ervaring ook vaak een praktisch antwoord op uw vragen. We zijn u graag van dienst.

Bijlagen

Bijlage 1 / Relevante bepalingen uit de Auteurswet 1912

Artikel 1 Definitie

Het auteursrecht is het uitsluitend recht van den maker van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst, of van diens rechtverkrigenden, om dit openbaar te maken en te verveelvoudigen, behoudens de beperkingen, bij de wet gesteld.

Artikel 2 Erfrecht en overdracht

- 1** Het auteursrecht gaat over bij erfopvolging en is vatbaar voor gehele of gedeeltelijke overdracht.
- 2** De levering vereist voor gehele of gedeeltelijke overdracht, geschiedt door een daartoe bestemde akte. De overdracht omvat alleen die bevoegdheden waarvan dit in de akte is vermeld of uit de aard of strekking van de titel noodzakelijk voortvloeit.

[...]

Artikel 5 Gedeeld auteursrecht

- 1** Van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst, hetwelk bestaat uit afzonderlijke werken van twee of meer personen, wordt, onverminderd het auteursrecht op ieder werk afzonderlijk, als de maker aangemerkt degene, onder wiens leiding en toezicht het gansche werk is tot stand gebracht, of bij gebreke van dien, degene, die de verschillende werken verzameld heeft.

- 2 Als inbreuk op het auteursrecht op het gansche werk wordt beschouwd het verveelvoudigen of openbaar maken van eenig daarin opgenomen afzonderlijk werk, waarop auteursrecht bestaat, door een ander dan den maker daarvan of diens rechtverkrijgenden.
- 3 Is zulk een afzonderlijk werk niet te voren openbaar gemaakt, dan wordt, tenzij tusschen partijen anders is overeengekomen, als inbreuk op het auteursrecht op het gansche werk beschouwd het verveelvoudigen of openbaar maken van dat afzonderlijk werk door den maker daarvan of diens rechtverkrijgenden, indien daarbij niet het werk vermeld wordt, waarvan het deel uitmaakt.

Artikel 6 Ontwerp, leiding en toezicht

Indien een werk is tot stand gebracht naar het ontwerp van een ander en onder diens leiding en toezicht, wordt deze als de maker van dat werk aangemerkt.

Artikel 7 Werkgeversauteursrecht

Indien de arbeid, in dienst van een ander verricht, bestaat in het vervaardigen van bepaalde werken van letterkunde, wetenschap of kunst, dan wordt, tenzij tusschen partijen anders is overeengekomen, als de maker van die werken aangemerkt degene, in wiens dienst de werken zijn vervaardigd.

Artikel 8 Oprichtgeversauteursrecht

Indien eene openbare instelling, eene vereeniging, stichting of vennootschap, een werk als van haar afkomstig openbaar maakt, zonder daarbij eenig natuurlijk persoon als maker er van te vermelden, wordt zij, tenzij bewezen wordt, dat de openbaarmaking onder de bedoelde omstandigheden onrechtmatig was, als de maker van dat werk aangemerkt.

Artikel 10 'Voorbeelden' van beschermde werken

- 1 Onder werken van letterkunde, wetenschap of kunst verstaat deze wet:
 - 1° boeken, brochures, nieuwsbladen, tijdschriften en alle andere geschriften;
 - 2° tooneelwerken en dramatisch-muzikale werken;
 - 3° mondelinge voordrachten;
 - 4° choreografische werken en pantomimes;
 - 5° muziekwerken met of zonder woorden;
 - 6° teeken-, schilder-, bouw- en beeldhouwwerken, lithografieën, graveer- en andere plaatwerken;
 - 7° aardrijkskundige kaarten;
 - 8° ontwerpen, schetsen en plastische werken, betrekkelijk tot de bouwkunde, de aardrijkskunde, de plaatsbeschrijving of andere wetenschappen;
 - 9° fotografische werken;
 - 10° filmwerken;

- 11° werken van toegepaste kunst en tekeningen en modellen van nijverheid;
- 12° computerprogramma's en het voorbereidend materiaal; en in het algemeen ieder voortbrengsel op het gebied van letterkunde, wetenschap of kunst, op welke wijze of in welken vorm het ook tot uitdrukking zij gebracht.
- 2 Verveelvoudigingen in gewijzigde vorm van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst, zoals vertalingen, muziekschikkingen, verfilmingen en andere bewerkingen, zomede verzamelingen van verschillende werken, worden, onverminderd het auteursrecht op het oorspronkelijke werk, als zelfstandige werken beschermd.
- 3 Verzamelingen van werken, gegevens of andere zelfstandige elementen, systematisch of methodisch geordend, en afzonderlijk met elektronische middelen of anderszins toegankelijk, worden, onverminderd andere rechten op de verzameling en onverminderd het auteursrecht of andere rechten op de in de verzameling opgenomen werken, gegevens of andere elementen, als zelfstandige werken beschermd.

[...]

Artikel 12 Openbaar maken

- 1 Onder de openbaarmaking van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst wordt mede verstaan:
 - 1° de openbaarmaking van eene verveelvoudiging van het geheel of een gedeelte van het werk;
 - 2° de verbreiding van het geheel of een gedeelte van het werk of van eene verveelvoudiging daarvan, zoolang het niet in druk verschenen is;
 - 3° het verhuren of uitlenen van het geheel of een gedeelte van een exemplaar van het werk met uitzondering van bouwwerken en werken van toegepaste kunst, of van een verveelvoudiging daarvan die door de rechthebbende of met zijn toestemming in het verkeer is gebracht;
 - 4° de voordracht, op- of uitvoering of voorstelling in het openbaar van het geheel of een gedeelte van het werk of van eene verveelvoudiging daarvan;
 - 5° het uitzenden van een in een radio- of televisieprogramma opgenomen werk door middel van een satelliet of een andere zender of een omroepnetwerk als bedoeld in artikel 1, onderdeel q, van de Mediawet.
- 2 Onder verhuren als bedoeld in het eerste lid, onder 3°, wordt verstaan het voor een beperkte tijd en tegen een direct of indirect economisch of commercieel voordeel voor gebruik ter beschikking stellen.

- 3 Onder uitlenen als bedoeld in het eerste lid, onder 3°, wordt verstaan het voor een beperkte tijd en zonder direct of indirect economisch of commercieel voordeel voor gebruik ter beschikking stellen door voor het publiek toegankelijke instellingen.
- 4 Onder een voordracht, op- of uitvoering of voorstelling in het openbaar wordt mede begrepen die in besloten kring, tenzij deze zich beperkt tot de familie-, vrienden- of daaraan gelijk te stellen kring, en voor de toegang tot de voordracht, op- of uitvoering of voorstelling geen betaling, in welke vorm ook, geschiedt. Hetzelfde geldt voor een tentoonstelling.

[...]

Artikel 13 Verveelvoudigen

Onder de verveelvoudiging van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst wordt mede verstaan de vertaling, de muziekschikking, de verfilming of tooneelbewerking en in het algemeen iedere geheele of gedeeltelijke bewerking of nabootsing in gewijzigden vorm, welke niet als een nieuw, oorspronkelijk werk moet worden aangemerkt.

Artikel 25 Persoonlijksrechten

- 1 De maker van een werk heeft, zelfs nadat hij zijn auteursrecht heeft overgedragen, de volgende rechten:
 - a het recht zich te verzetten tegen openbaarmaking van het werk zonder vermelding van zijn naam of andere aanduiding als maker, tenzij het verzet zou zijn in strijd met de redelijkheid;
 - b het recht zich te verzetten tegen de openbaarmaking van het werk onder een andere naam dan de zijne, alsmede tegen het aanbrengen van enige wijziging in de benaming van het werk of in de aanduiding van de maker, voor zover deze op of in het werk voorkomen, dan wel in verband daarmee zijn openbaar gemaakt;
 - c het recht zich te verzetten tegen elke andere wijziging in het werk, tenzij deze wijziging van zodanige aard is, dat het verzet zou zijn in strijd met de redelijkheid;
 - d het recht zich te verzetten tegen elke misvorming, verminking of andere aantasting van het werk, welke nadeel zou kunnen toebrengen aan de eer of de naam van de maker of aan zijn waarde in deze hoedanigheid.
- 2 De in het eerste lid genoemde rechten komen, na het overlijden van de maker tot aan het vervallen van het auteursrecht, toe aan de door de maker bij uiterste wilsbeschikking aangewezen.

Bijlage 2 / Relevante bepalingen uit de Algemene Voorwaarden BNO (2005)

- 3 Van het recht, in het eerste lid, onder a genoemd kan afstand worden gedaan. Van de rechten onder b en c genoemd kan afstand worden gedaan voor zover het wijzigingen in het werk of in de benaming daarvan betreft.
- 4 Heeft de maker van het werk het auteursrecht overgedragen dan blijft hij bevoegd in het werk zodanige wijzigingen aan te brengen als hem naar de regels van het maatschappelijk verkeer te goeder trouw vrijstaan. Zolang het auteursrecht voortduurt komt gelijke bevoegdheid toe aan de door de maker bij uiterste wilsbeschikking aangewezen, als redelijkerwijs aannemelijk is, dat ook de maker die wijzigingen zou hebben goedgekeurd.

Artikel 4. Rechten van intellectuele eigendom en eigendomsrechten

- 1 Tenzij anders overeengekomen, komen alle uit de opdracht voortkomende rechten van intellectuele eigendom – waaronder het octrooirecht, het modelrecht en het auteursrecht – toe aan de opdrachtnemer. Voorzover een dergelijk recht slechts verkregen kan worden door een depot of registratie, is uitsluitend de opdrachtnemer daartoe bevoegd.
- 2 Tenzij anders overeengekomen, behoort niet tot de opdracht het uitvoeren van onderzoek naar het bestaan van rechten, waaronder octrooirechten, merkrechten, tekening- of modelrechten, auteursrechten of portretrechten van derden. Ditzelfde geldt voor een eventueel onderzoek naar de mogelijkheid van dergelijke beschermingsvormen voor de opdrachtgever.
- 3 Tenzij het werk er zich niet voor leent, is de opdrachtnemer te allen tijde gerechtigd om zijn/haar naam op of bij het werk te (laten) vermelden of verwijderen en is het de opdrachtgever niet toegestaan zonder voorafgaande toestemming het werk zonder vermelding van de naam van de opdrachtnemer openbaar te maken of te verveelvoudigen.

- 4 Tenzij anders overeengekomen, blijven de in het kader van de opdracht door de opdrachtnemer tot stand gebrachte werktekeningen, illustraties, prototypes, maquettes, mallen, ontwerpen, ontwerpschetsen, films en andere materialen of (elektronische) bestanden, eigendom van de opdrachtnemer, ongeacht of deze aan de opdrachtgever of aan derden ter hand zijn gesteld.

Artikel 5. Gebruik en licentie

- 1 Wanneer de opdrachtgever volledig voldoet aan zijn verplichtingen ingevolge de overeenkomst met de opdrachtnemer, verkrijgt hij een exclusieve licentie tot het gebruik van het ontwerp voorzover dit betreft het recht van openbaarmaking en verveelvoudiging overeenkomstig de bij de opdracht overeengekomen bestemming.
Zijn er over de bestemming geen afspraken gemaakt, dan blijft de licentieverlening beperkt tot dat gebruik van het ontwerp, waarvoor op het moment van het verstrekken van de opdracht vaststaande voornemens bestonden. Deze voornemens dienen aantoonbaar voor het sluiten van de overeenkomst aan de opdrachtnemer bekend te zijn gemaakt.
- 2 De opdrachtgever is zonder de schriftelijke toestemming van de opdrachtnemer niet gerechtigd het ontwerp ruimer of op andere wijze te (laten) gebruiken dan is overeengekomen. In geval van niet overeengekomen ruimer of ander gebruik, hieronder ook begrepen wijziging, vermindering of aantasting van het voorlopige of definitieve ontwerp, heeft de opdrachtnemer recht op een vergoeding wegens inbreuk op zijn/haar rechten van tenminste drie maal het overeengekomen honorarium, althans een vergoeding die in redelijkheid en billijkheid in verhouding staat tot de gepleegde inbreuk, onverminderd het recht van de opdrachtnemer een vergoeding voor de daadwerkelijk geleden schade te vorderen.
- 3 Het is de opdrachtgever niet (langer) toegestaan de ter beschikking gestelde resultaten te gebruiken en elke in het kader van de opdracht aan de opdrachtgever verstrekte licentie komt te vervallen:
 - a vanaf het moment dat de opdrachtgever zijn (betalings-)verplichtingen uit hoofde van de overeenkomst niet (volledig) nakomt of anderszins in gebreke is, tenzij de tekortkoming van de opdrachtgever in het licht van de gehele opdracht van ondergeschikte betekenis is;
 - b indien de opdracht, om welke reden dan ook, voortijdig wordt beëindigd, tenzij de gevolgen hiervan in strijd zijn met de redelijkheid en billijkheid.

- 4 De opdrachtnemer heeft met inachtneming van de belangen van de opdrachtgever, de vrijheid om het ontwerp te gebruiken voor zijn eigen publiciteit of promotie.

Artikel 9 Garanties en vrijwaringen

- 1 De opdrachtnemer garandeert dat het geleverde door of vanwege hem/haar is ontworpen en dat, indien er auteursrecht op het ontwerp rust, hij/zij geldt als maker in de zin van de Auteurswet en als auteursrechthebbende over het werk kan beschikken.
- 2 De opdrachtgever vrijwaart de opdrachtnemer of door de opdrachtnemer bij de opdracht ingeschakelde personen voor alle aanspraken van derden voortvloeiend uit de toepassingen of het gebruik van het resultaat van de opdracht.
- 3 De opdrachtgever vrijwaart de opdrachtnemer voor aanspraken met betrekking tot rechten van intellectuele eigendom op door de opdrachtgever verstrekte materialen of gegevens, die bij de uitvoering van de opdracht worden gebruikt.

De volledige tekst van de algemene voorwaarden is te raadplegen op www.bno.nl/algemenevoorwaarden.

Bronnen

Verantwoording

Delen van dit boekje zijn eerder verschenen in een andere uitgave van de BNO, te weten 'Auteursrecht voor ontwerpers', en in Vormberichten, maandblad van de BNO, en voor deze uitgave bewerkt.

Geraadpleegde en aanbevolen bronnen

- Van den Eijnde, V. (2003). Auteursrecht voor ontwerpers. Amsterdam: BNO.
- Van Lingen, N. (2007, 6e druk). Auteursrecht in hoofdlijnen. Amsterdam: Wolters-Noordhoff.
- Spoor, J.H., Verkade, D.W.F. en Visser, D.J.G. (2005, 3e druk). Auteursrecht, naburige rechten en databankenrecht. Deventer: Kluwer.
- Van Wijnen, Ph. (2007). Buiten Beeld, het auteursrecht van fotografen. Amsterdam: Focus Publishing.

www.auteursrecht.nl

www.boek9.nl

www.pictoright

Voorbehoud

Dit boekje is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Nochtans zijn de uitgever en de auteur niet verantwoordelijk voor enige schade, van welke aard dan ook, voortkomende uit eventueel voorkomende fouten of gebreken in de inhoud of de bijlagen van dit boekje.

Auteursrecht

Praktische tips voor opdrachtgevers van ontwerpers

Uitgave

Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers, januari 2008
www.bno.nl

Concept en ontwerp

Dietwee ontwerp en communicatie
Irene van Nes en Ron Faas / www.dietwee.nl

Tekst

mr. Anouk Siegelaar (BNO, jurist)
Sybrand Zijlstra (eindredactie)

Druk- en bindwerk

Drukkerij Roos en Roos / www.roosenroos.nl
Boekbinderij Van den Burg / www.burgbind.nl

Papier

Omslag Olin 300 grs / binnenwerk Olin 120 grs
Geleverd door Grafisch Papier / www.grafischpapier.nl

Met dank aan:

mr. Vincent van den Eijnde

**Beroepsorganisatie
Nederlandse Ontwerpers**

Association of
Dutch Designers
Association des
Designers Néerlandais
Verband Niederländischer
Designer
Asociación de
Diseñadores Holandeses
荷兰设计师协会
オランダ デザイナーズ協会
جمعية المصممين الهولنديين

www.bno.nl